

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele

**Sociálně patologické jevy a jejich výskyt u žáků
základních škol**

**The Social Pathological Phenomenon and its
Occurrence among Primary School Pupils**

Bakalářská práce: 12-FP-KSS-1009

Konzultant:

Autor:

Podpis:

Adriana Himmelová .....

Vedoucí práce: Mgr. Květuše Sluková, Ph.D.

Počet:

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
74	19	0	21	33	1+1 CD

V Liberci dne: 3. června 2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adriana Himmelová**
Osobní číslo: **P10000040**
Studijní program: **B7506 Speciální pedagogika**
Studijní obor: **Speciální pedagogika pro vychovatele**
Název tématu: **Sociálně patologické jevy a jejich výskyt u žáků základních škol**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y   p r o   v y p r a c o v á n í :

Cíle BP:

Objasnit problematiku sociálně patologických jevů u žáků

8. a 9. ročníků základních škol a zjistit, jaká je informovanost žáků o vlivu sociálně patologických jevů.

Výzkumná otázka:

Jak lze charakterizovat oblast sociálně patologických jevů u žáků 8. a 9. ročníků základní školy a jaká je jejich informovanost o sociálně patologických jevech?

Předpoklady BP:

Jak lze charakterizovat oblast sociálně patologických jevů u žáků 8. a 9. ročníků základní školy a jaká je jejich informovanost o sociálně patologických jevech?

Předpokládáme, že 80% žáků nemá znalosti o sociálně-patologických jevech.

Předpokládáme, že 60% žáků zneužívá marihuanu.

Základní popis výzkumného vzorku:

Předpokládaná velikost vzorku: 50 až 80 žáků z 8. a 9. ročníků základní školy.

Základní metody a techniky průzkumu:

Dotazník, pozorování, statistika.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- ERKERT, A., 2004. Hry pro usměrňování agresivity. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-938-0.
- HELUS, Z., 2004. Dítě v osobnostním pojetí. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-888-0.
- HRČKA, M., 2000. Sociální deviace. 1. vyd. Praha: Slon. ISBN 80-85850-68-0.
- ŘÍČAN, P., 1995. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál. ISBN 80-7178-049-9.
- ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D. 1995. Krotíme obrazovku. Praha: Portál. ISBN 80-7178-084-7.
- VÁGNEROVÁ, M., 2000. Psychologie problémových dětí a mládeže. 1. vyd. Liberec: TU. ISBN 80-7083-378-5.
- VÁGNEROVÁ, M., 2004. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. rozšířené a přepracované vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.
- VOJTOVÁ, V., 2004. Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3532-3.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Květuše Sluková, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **1. dubna 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2013**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 23. dubna 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Sociálně patologické jevy a jejich výskyt u žáků základních škol
Jméno a příjmení: Adriana Himmelová
Osobní číslo: P10000040

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne 3. června 2013: .....

Adriana Himmelová

Poděkování

Tímto děkuji vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Květuši Slukové, Ph.D., za cenné rady a odborná stanoviska při tvorbě bakalářské práce. Dále děkuji všem respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace a pracovníkům městského úřadu v Hrádku nad Nisou za statistická data.

V Hrádku nad Nisou dne: 3. 6. 2013

.....

Název bakalářské práce: Sociálně patologické jevy a jejich výskyt u žáků základních škol

Jméno a příjmení autora: Adriana Himmelová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2012/2013

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Květuše Sluková, Ph.D.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá problematikou sociálně-patologických jevů a jejich výskyt u žáků základních škol. Jejím cílem je objasnit problematiku sociálně patologických jevů u žáků 8. a 9. ročníků základních škol a zjistit, jaká je informovanost žáků o vlivu sociálně patologických jevů a jejich dopadu. Rozkrýt, zda existuje skutečná a účinná prevence sociálně patologických jevů na základních školách. Práci tvoří dvě stěžejní části. Jedná se o část teoretickou, která s využitím zdrojů popisuje vývoj dítěte ve škole a dále popisuje jednotlivé sociálně-patologické jevy. Praktická část zjišťuje informovanost žáků základních škol o sociálně-patologických jevech a zkušenosti žáků s konzumací návykových látek.

Klíčová slova:

Agrese, agresivita, dotazník, drogy, chování, problematika kouření, sociálně patologické jevy, šikana, škola, vývoj dítěte, záškoláctví, závislosti, žák.

Title of the bachelor thesis: The Social Pathological Phenomenon and its Occurrence among Primary School Pupils

Author: Adriana Himmelová

Academic year of the bachelors thesis submission: 2012/2013

Supervisor: Mgr. Květuše Sluková, Ph.D.

Summary:

This bachelor thesis deals with issues of socio-pathological phenomena and their occurrence at primary school pupils. Its aim was to clarify the issue of socially pathological phenomena of pupils 8th and 9th grades of primary schools, and determine the level of their awareness of the impact of socio-pathological phenomena and their repercussions, and uncover whether there is a real and effective prevention of socio-pathological phenomena in primary school. The work consisted of two parts. The first was the theoretical part, using the resources that describe the development of a child at school and went on to describe the various socio-pathological phenomena. The practical part investigated the basic school pupils awareness of socio-pathological phenomena and looked at experiences of students with the consumption of addictive substances.

Keywords:

Aggression, aggressiveness, questionnaire, drugs, behaviour, issue of smoking, social pathological phenomena, bullying, school, child development, truancy, addictions, pupil.

OBSAH

TEORETICKÁ ČÁST	11
Úvod.....	11
1 Vývoj dítěte a škola	13
1.1 Vývoj dítěte na základní škole	13
1.2 Škola a její vliv na dítě.....	17
2 Patologické jevy	23
2.1 Delikvence a kriminalita	24
2.2 Neagresivní porušování sociálních norem	25
2.2.1 Záškoláctví.....	25
2.2.2 Lhaní a podvádění.....	26
2.2.3 Útěky – toulky	27
2.3 Agresivní porušování sociálních norem.....	28
2.3.1 Rasismus	28
2.3.2 Sebeпоškozování a sebevražda.....	29
2.3.3 Sekty a extremistické skupiny	30
2.3.4 Šikana a agresivita	31
2.3.5 Závislosti.....	32
2.3.6 Gamblerství.....	34
PRAKTICKÁ ČÁST	36
3 Cíl praktické části	36
3.1 Stanovení předpokladů.....	36

3.2	Úkoly práce	36
3.3	Použité metody.....	37
3.3.1	Dotazník.....	37
3.3.2	Statistika.....	37
3.3.3	Pozorování	37
3.3.4	Popis zkoumaného vzorku	37
4	Vyhodnocení výzkumu.....	40
4.1	Zastoupení pohlaví	40
4.2	Máte ve třídě dobrý kolektiv?	41
4.3	Jsi rád(a) ve vaší třídě?.....	42
4.4	Kouříš, nebo jsi to někdy zkoušel(a)?	44
4.5	Víš o někom z vaší třídy, kdo kouří?	45
4.6	Víš, co je to droga?.....	46
4.7	Označ, jestli jsi někdy vyzkoušel(a) některé z následujících látek.	48
4.8	Víš o tom, že by drogu užívali spolužáci?	54
4.9	Myslíš, že jste dostatečně informováni o nebezpečí drogových závislostí?	56
4.10	Víš, co je to šikana?	58
4.11	Byl(a) jsi v tomto školním roce obětí šikany?	60
4.12	Víš, co je to záškoláctví?.....	61
4.13	Byl(a) jsi v tomto školním roce za školou?.....	63
4.14	Víš, co je to agresivita?	64
4.15	Je ve vaší třídě někdo agresivní?.....	66

4.16 Víš, na koho se obrátit, pokud máš nějaký problém?	67
5 Vyhodnocení předpokladů.....	70
Závěr	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
SEZNAM PŘÍLOH.....	75

TEORETICKÁ ČÁST

Úvod

Sociálně patologické jevy jsou v současné společnosti problémem, s nímž se musí společnost vypořádávat. Situace není kritická, nelze hovořit o tom, že by se společnost rozpadala, ale přesto zde existují nedostatky, které nelze přehlížet. Patologické jevy se projevují ve společnosti dospělých i dětí. Větším problémem se stávají, pokud se objeví již v dětském věku. V takovém případě existuje velká pravděpodobnost, že si děti s sebou negativní návyky přenesou i do dospělosti. Smyslem studia patologických jevů by tak mělo být přesné zmapování a analýza sociálně patologických jevů, pro zajištění dostatečné a účinné prevence, která by napomohla k odstranění nebo alespoň omezení sociálně patologických jevů na základní škole.

Práce si stanovuje následující cíl: objasnit problematiku sociálně patologických jevů u žáků 8. a 9. ročníků základních škol a zjistit, jaká je informovanost žáků o vlivu sociálně patologických jevů a jejich dopadu. Rozkrýt, zda existuje skutečná a účinná prevence sociálně patologických jevů na základních školách. Prevence je zde chápána jako stav, kdy žáci ví o tom, co představují sociálně patologické jevy, že ví, jaké chování by si neměli dovolovat, a mohou říct, co shledávají na tomto chování špatné a proč by jej sami neměli zastávat, případně se snažit i o to, aby se ho vyvarovali. Výzkumná otázka této práce je následující: jak charakterizovat oblast sociálně patologických jevů u žáků 8. a 9. ročníků základní školy?

Práce si pro naplnění cíle stanovuje dva předpoklady, které budou v praktické části diskutovány, zda se potvrdily, nebo ne.

Předpoklad č. 1: Předpokládáme, že 80% dotazovaných žáků nemá znalosti o sociálně patologických jevech.

Předpoklad č. 2: Předpokládáme, že 60% dotazovaných žáků zneužívá marihuanu.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část především vymezuje vývoj žáků a jejich postavení ve škole. Dále se zabývá patologickými jevy. Analytická část se pak zaměřuje na samotný výzkum, který má odhalit informovanost žáků o sociálně patologických jevech. K analýze byly využity následující metody: dotazníkové šetření, pozorování a analýza statistických dat. Na základě zjištěných dat jsou učiněny výstupy a návrhy na opatření.

1 Vývoj dítěte a škola

Proč se u žáků na základních školách patologické jevy projevují? Otázka, na kterou musíme odpovědět ještě před tím, než dojde k analytickému průzkumu dané problematiky. Patologické jevy se u dětí projevují, protože jejich náchylnost k těmto jevům je vyšší než v dalších letech života. Ale kde přesně hledat důvod této zvýšené náchylnosti? Lze tento důvod ovlivnit nebo jej alespoň omezit? Právě na tyto otázky se snažíme odpovědět v první kapitole teoretické části, která se kromě vývoje dítěte zabývá i úlohou školy jako instituce, která může napomoci k tomu, aby nedocházelo k přílišnému rozvíjení patologických jevů na její půdě. Patologické jevy se velmi těžko omezují úplně, ale přesto existují opatření, která mohou vést k jejich minimalizaci.

1.1 Vývoj dítěte na základní škole

Člověk za celý svůj život prochází několika fázemi svého vývoje, kdy nejvíce těchto fází podstoupí do osmnáctého roku života. Toto ke zbytku života poměrně krátké období s sebou nese velké množství změn, které jsou pro jedince velmi náročné a s některými se vyrovnávají velmi těžko. Období, kterými jedinec prochází, lze shrnout do následujících fází (Langmeier, Krejčířová 2007, s. 115):

- *novorozenecké období,*
- *kojenecké období,*
- *batolecí období (útlý věk),*
- *předškolní věk,*
- *mladší školní věk,*
- *období pubescence,*
- *období adolescence.*

Všemi těmito fázemi jedinec prochází, než dosáhne zmiňovaného osmnáctého roku věku, i když adolescence samozřejmě nekončí přesně osmnáctým rokem, stejně jako jednotlivé další fáze nelze dokonale časově ohraničit. Určují se časová rozmezí, kdy pro školní docházku jsou nejdůležitější fáze mladšího školního věku a období pubescence. První fáze se datuje od šestého do jedenáctého roku dítěte, druhá fáze, pubescence, pak na tuto přímo navazuje s tím, že trvá zhruba od jedenáctého do

patnáctého roku dítěte (Langmeier, Krejčířová 2007, s. 115). Právě těmito dvěma fázemi prochází dítě především, když plní povinnou školní docházku. Již ze samotné terminologie je patrné, že školní prostředí a školní docházka jsou velmi významné, protože se od nich odvozují i názvy jednotlivých fází.

První fázi představuje mladší školní věk. Někteří autoři jako například Čáp a Mareš uvádějí, že se jedná o fázi od nástupu do školy do desátého roku, jiní autoři, jak bylo citováno výše, určují jako druhý mezní rok jedenáctý. Z hlediska časového určení skutečně dochází k velmi individuálnímu určení fází, protože fáze pubescence přímo souvisí se změnami, které se dějí u dítěte a které souvisí s pohlavním dozráváním. Podrobněji pak u fáze pubescence (Čáp, Mareš 2007, s. 231).

Mladší školní věk se vyznačuje specifickými nároky na dítě spojenými s jeho vstupem do školy. Hovoří se o jeho fyzické, mentální a emocionální připravenosti. Pokud připravenost není dostatečná, může dojít k problémům spojenými s novými návyky, které by si mělo dítě ve škole osvojovat. Jedná se o tzv. školní připravenost, která by měla vést k tomu, že dítě vstup na školu zvládneme bez potíží, případně s co nejmenšími problémy.

„Školní zralost je možné definovat jako dosažení takového stavu somatopsychického vývoje dítěte, který je výsledkem vývoje celé předchozí etapy, je vymezen přiměřenou výkonností, přizpůsobivostí a subjektivním pocitem štěstí dítěte a je zároveň předpokladem pro plnění nových úkolů a nároků“ (Říčan 1995, s. 121).

Pokud jsou zanedbány předchozí fáze, kdy odpovědnost vývoje dítěte a jeho rozvoje leží především na rodičích, dítě bude mít problémy s přizpůsobením se na školní docházku, která má vysoké nároky spojené s pozorností, klidem, dodržováním pravidel a plněním zadaných úkolů. Nástup do školy s sebou nese vysoké požadavky, které není dítě vždy schopno naplnit v dostatečné míře, a proto mohou vznikat nedostatky, s nimiž se musí škola a rodiče následně vypořádávat. Vágnerová doplňuje, co vše se od dítěte vyžaduje: *„Školní úspěšnost závisí i na rozvoji poznávacích schopností, který ovlivňuje zrání i učení. Podmínkou přijatelné adaptace na školu je rovněž dosažení určité úrovně autoregulace“* (Vágnerová 2000, s. 147). Úspěšnost dítěte v prvních fázích příchodu do školy nezávisí pouze na tom, jaké vědomosti si s sebou nese, ale i na tom, jaké další dovednosti se u něj v předškolním roku rozvíjely. Opět se tak ukazuje, jak zásadní je v předškolním věku role rodičů, protože především

oni dokážou dítě usměrňovat a vést ho, ať už příznivými směry, či takovými, které u něj mohou rozvinout negativnější přístup k učení a dalším okolnostem jeho života.

Úspěšnost vstupu na školu souvisí s tím, jak ke vzdělání přistupují rodiče budoucího žáka. *„Pro rodiče má školní vzdělání určitou hodnotu, která se odráží v jejich postoji ke škole. Děti tento postoj následně přejímají a pod jeho vlivem se pak rozvíjí jejich vlastní motivace ke školní práci. [...] Pokud dítě nechápe smysl školního vzdělání, stává se pro ně škola zbytečnou povinností, kterou respektuje pouze formálně“* (Vágnerová 2000, s. 141-142). Rodič není přímo tím, kdo by měl naučit dítě se učit, od toho existuje škola, ale rodič by měl dítě vést takovým způsobem, aby správně chápalo, proč se má učit, proč se vzdělávat a zdokonalovat v různých oborech. Povinná školní docházka by dětmi neměla být chápána jako povinnost, ale jako možnost rozvoje. I když dítě není schopné samo pojmut komplexní význam školy, rodič by svého potomka rozhodně neměl směřovat tím způsobem, že škola představuje pouze ústav, kam musí chodit, a že nejvíce mu stejně dá život sám. Takový přístup vede k nezájmu o školu, což následně může vyústit i v další problémy jako záškoláctví, špatné výsledky apod.

Mladší školní věk a nástup do školy se spojují s tím, že se dítě dostává do nové sociální skupiny. Škola není pouze o učení, pravidlech, poznávání atd., ale také o tom, že se dítě mnohdy poprvé vyskytuje v širší skupině, kterou tvoří pouze rodiče a sourozenci, případně i jiní příbuzní nebo sousedé. Spolu s ním třídu tvoří další děti a další dospělí, s nimiž se poznává a mezi nimiž si vytváří nové společenské vztahy, ať už přátelské, či nepřátelské. Nad sebou má novou autoritu, kterou musí přijmout. Lze říct, že se kompletně mění dosavadní život dítěte, ať už tím, že ho nové prostředí vystavuje novým výzvám, anebo tím, že se musí adaptovat na nový, pravidelný režim. *„Dítě není neustále doma, případně s příbuznými, ale vyskytuje se po určitou část dne v kolektivu vrstevníků, kde není autoritou rodič, ale učitel. Myšlení je mnohem rozvinutější, jde o etapu konkrétních operací, děti se zajímají, chtějí poznávat. Chovají se podle příkazů a zákazů rodičů a učitelů, očekávají za to pochvalu a ta jim přináší uspokojení. Pro efektivní a kvalitní vstup do školy a plnění jejích požadavků je nezbytné, aby bylo dítě dostatečně zralé – po tělesné, citové, kognitivní a sociální stránce“* (Langmeier, Krejčířová 2007, s. 130). Autoři potvrzují, co bylo výše řečeno. Mladší školní věk představuje fázi náročnou zejména proto, že si dítě musí zvyknout na nový

režim, přizpůsobit se novému prostředí a uvědomit si význam školy a jím poskytovaného vzdělávání.

Období pubescence by pak mělo být fází, kdy se dítě na školu adaptovalo, nemá s režimem problém, ale objevují se nové okolnosti jeho života, které výrazně mění jeho vnímání, cítění i jednání a chování. Puberta, jak se toto období obecně nazývá, je fází v lidském životě nejbouřlivější. Změny jedince přicházejí ve velkém množství. Tyto změny navíc nepocítuje pouze samotný žák, mladiství, ale i jeho blízcí, ať už doma, nebo ve škole. Odlišné chování, vnímání, se spojují se změnami, které v těle probíhají. Jedná se o změny, jež jsou fyziologického, psychického, ale i sociálního charakteru. Procesy změn lze rozdělit do tří kategorií, jak to učinila např. Vágnerová.

Procesy obecné – procesy, které probíhají u všech jedinců bez výjimky. Mezi tyto procesy patří nemožnost se vyhnout školní docházce, rozhodování o tom, jaké bude další profesní směřování, respektive další studijní zaměření. V určitých obrysech by měla být specializace do patnáctého roku žáka známa. Žáci se nacházejí pod větším stresem a tlakem, musejí se rozhodovat o své budoucnosti, což považují mnohdy za velmi nejisté. Sami často neví, co chtějí dělat. Z života se vytrácí bezstarostnost, což je pro ně nové a nečekané. Dospělost se zdá najednou velmi blízko a pro dospívajícího to znamená spíše tíhu než úlevu;

Procesy individuálně odlišné – projevují se také u všech jedinců, ale jejich intenzita, doba projevení se a podoba se odlišují. Patří sem především pohlavní dospívání jak fyziologického charakteru, tak i psychického, emočního. Fyziologicky se tyto procesy projevují utvořením druhotně pohlavních znaků, stejně jako finální vyvinutí pohlavních orgánů. Psychicky se pak jedná o nové vnímání opačného, ale i stejného pohlaví. Procesy nesouvisí pouze s pohlavním rozvojem, ale například také s osamostatňováním se od rodiny;

Procesy výlučné – týkají se pouze některých jedinců. I když se jedná o procesy, které se neprojeví u všech jedinců ve věku od 11 do 15 let, neznamená to, že dopady takových procesů jsou méně významné. Naopak, dopady procesů mohou být velmi závažné. Mezi výlučné procesy se řadí pasivita, kolísající sebevědomí, náchylnost ke

stresu, agresivita. Především pak poslední ze jmenovaných má dopad nejen na jedince jako takového, ale i na další osoby, které se v jeho okolí vyskytují (Vágnerová 2000, s. 209-252).

Pubescence představuje velmi komplikované období vývoje dítěte, kdy dochází k narušování stávajících sociálních vazeb (např. s rodiči) a vzniku vazeb nových, které pro dítě nemusí být vhodné a na jejichž základě se mohou objevovat patologické jevy. Mladiství je v této fázi velmi náchylný a nechá se ovlivnit i jedinci a skupinami, jejichž přínos pro jeho rozvoj může být negativní. V tomto věku se dítě v některých případech stává součástí skupiny, která šikanuje, užívá drogy, (alkohol, cigarety, drogy s vyšším rizikem), ale mohou provozovat i trestnou činnost. Starší, např. adolescenti, ale i dospělí zneužívají skutečnost, že dítě do určitého věku nenese trestní odpovědnost za své činy. V současné době je věkovou hranicí 15 let (Zákon č. 40/2009 Sb., § 25). Rodiče a škola jako jediní dokážou ovlivnit chování dětí a přimět je, aby se nedostaly do situace, kdy budou těmi, kdo se projevují sociálně patologickými jevy. Dítě rozhodně nelze sledovat, jen těžko se mu dá direktivně přikazovat, proto se musí vždy zvolit individuální přístup, přizpůsobit se jedinci. Ve chvíli, kdy bude škola kooperovat s rodiči, pravděpodobnost, že se dítě bude projevovat sociálně patologickými jevy, se bude snižovat.

1.2 Škola a její vliv na dítě

Základem vstupu dítěte do školy je jeho připravenost. Kromě tohoto faktoru jsou zde i další, jež významně ovlivňují úspěšnost žáka. Úspěšnost nelze chápat jako stav, kdy dítě domů nosí dobré známky. Zjednodušovat kvalitní připravenost pouze na školní výsledky je velmi nevhodné, protože záleží i na spokojenosti dítěte a na dalších faktorech, které souvisí s tím, jak se žák prezentuje nejen ve škole, ale i mimo ni. Tím, kdo by měl zhodnotit, jak si dítě ve škole vede, není pouze rodič, ale právě i škola sama prostřednictvím učitelů a případně dalších pracovníků. *„Škole patří a očekává se od ní nejvýraznější vliv na rozvoj lidského jedince. Jako sociální instituce má stanovené výchovné cíle, vlastní organizaci, metody i techniky práce. Je specifická tím, že je založena na interakci dvou generací, dětí a dospělých. Prvním požadavkem kladeným na školu je zabezpečení vzdělávání“* (Knotová 2004, s. 28). Škola se specializuje především na vzdělání, ale také výchovu, a k těmto účelům má specializované

pracovníky (pedagogy, školní poradce apod.), očekává se, že budou určitým způsobem na dítě působit. Nikoli pouze v rámci výuky, ale právě i v rámci výchovy jednotlivců.

Na žáka ve škole působí celkem čtyři různé faktory, které mají vliv na chování i na výkony:

- osobnost žáka a jeho dispozice,
- učitel,
- třída,
- škola jako instituce.

Školní připravenost ovlivňuje, jak se dítěti bude dařit adaptovat na nové prostředí a na nové povinnosti. To, co si dítě přináší do školy, to se také projevuje v tom, jak bude jeho působení na škole vypadat. Profilují se tak děti, které jsou na školní docházku dostatečně připravené, a pak děti, které mají s přijetím školních pravidel problémy. Školní nepřipravenost se definuje takto: *„Příliš neklidné (hyperaktivní) děti, anebo naopak děti příliš utlumené, které se aktivně neprojevují, nesoustředěné děti, neobratné (chtějí se spíše věnovat hře než úkolům), své aktivity by si raději vybíraly samy, než aby jim je někdo diktoval, na druhou stranu to mohou být děti, které nejsou schopny pracovat samostatně, jsou přecitlivělé a špatně reagují na případné příkazy, nekomunikující s učitelem“* (Říčan, Krejčířová 1997, s. 214-216). Nepřipravenost nevyplyvá pouze z toho, jak rodiče dítě vedli, ale i z dispozic (dovednosti, schopnosti, povaha, temperament), s nimiž se dítě rodí. Nevhodné dispozice se velmi těžko odstraňují, v některých případech to ani není možné, ale lze je určitým způsobem omezovat, případně využívat k jiné činnosti. Například hyperaktivita se dá využít pro mimoškolní činnost, především pak ve sportech. Škola by v tomto směru měla být schopna včas odhalit povahu dítěte. Pokud to včas neodhalí rodič, může právě učitel přispět tím, že pozná dítě v kolektivu a s rodiči komunikuje.

Učitel představuje ve třídě osobnost, autoritu, která v rámci školy nahrazuje rodiče. Jeho silné stránky vyplývají z toho, že on je vzdělaný ke vzdělávání dětí, měl by vědět, jaké zvolit metody pro výuku a výchovu. Vysokoškolské vzdělání, které pedagog má, by mělo zajistit, že svěření žáci budou vzdělávání náležitým způsobem. Učitel, díky náplni své práce, výrazně ovlivňuje dítě. Třídy bývají většinou poměrně početné a učitel má pod sebou i více jak dvacet dětí. Může se tak dostat do konfliktu nebo do

nevhodného vztahu s některým ze žáků. Žák může mít pocit, že se mu učitel nedostatečně věnuje, že ho ignoruje, případně cítí další emoce, které v žákovi vzbuzují negativní přístup k výuce nebo k osobnosti učitele. Nevhodný ale také může být příliš pozitivní vztah. Učitel žáka upřednostňuje, neboť v dovednostech a znalostech vyniká, ale třídní kolektiv spolužáka díky této přílišné náklonnosti ze strany učitele nepřijme. Žák se tak vinou učitele dostává do pozice, v níž se mezi ostatními jen těžko prosazuje z hlediska přátelení se.

Roli učitele ve třídě lze popsat následujícím způsobem: „*Učitel je osobnost, autorita, která má za úkol vzdělávat, ale zároveň ve škole nahrazuje rodiče. On drží děti v určitých mantinelech a dbá na to, aby byla dodržována vymezená pravidla – školní docházka, plnění úkolů, školní řád, atd. Učitel je osobnost, a tak je vnímán, proto pokud jedná agresivně, trestá, křičí, musí se to na dětech nějak projevit – například strachem vůči němu, bojí se ho, ale přesto se s ním musejí denně setkávat. Učitel by měl být tím, kdo dokáže odhadnout své žáky, ví, co snesou, pokud se týká zátěže v rámci probírané látky, a sám by měl znát určité hranice, co může ve třídě dělat a co nikoli. Problémem může být i učitel, který ignoruje speciální potřeby některých žáků*“ (Fontana 2003, s. 275). Na pedagogy se kladou velmi vysoké nároky. Z tohoto důvodu se v jejich chování mohou objevit negativní aspekty, kterých by se jinak měli vyvarovat, protože jinak mají nevhodný dopad na žáky ve třídě. Negativní projevy ve své práci vymezili mimo jiné Mareš a Krivohlavý (Mareš a Krivohlavý 1989, s. 130-133).

Negativní očekávání – učitel má ve třídě žáka, který má dlouhodobě špatné známky. I přesto, že se může žák zlepšit, případně se na písemku či na ústní zkoušku skutečně dobře naučí, učitel jej bude hodnotit hůře, neboť od něj neočekává dobré výsledky. Učitel takovým chováním může způsobit, že žák postrádá motivaci a nevidí jakýkoli smysl v tom, aby se dál při výuce snažil. Učitel způsobí, že žák rezignuje na jakoukoli snahu se vzdělávat a skutečně dál bude tím, kdo se špatně učí a dostává špatné známky.

První dojem – také učitelé si vytvářejí první dojem. Tento povrchní přístup může žákům silně uškodit. Například ve chvíli, kdy vyučující vidí, že žák při první hodině něco provede, okamžitě si jej škatulkuje jako problémového, a to i přesto, že se mohlo jednat o nešťastnou náhodu nebo v případě daného žáka o neobvyklý jev. Podle toho, jak si učitel žáka zařadil, tak s ním i jedná. Žák opět může přijít o motivaci k učení

a bude vyhledávat jiné činnosti, na které se může těšit, protože výuka se pro něj ve společnosti pedagoga stává nepříjemnou.

Předsudky – další negativní prvek, který se mezi učiteli také projevuje. Nejedná se o to, že by předsudky byly pro pedagogy typické, jedná se o nešvar, kterým se projevují téměř všichni lidé. V případě učitele však může mít takové chování velmi závažné dopady. Předsudky si učitel vytváří například k menšinám, nebo výrazně rozlišuje mezi chlapci a dívkami. Od dívek neočekává, že budou nápadité, ale že se pouze učí, nečeká od nich kreativitu a nepodporuje ji. Učitel by se měl snažit u každého žáka objevit jeho silné stránky a podporovat je, a to bez ohledu na to, jakou má dítě rasu, jakého je pohlaví nebo vyznání.

Osobnost učitele může žáka velmi ovlivnit, ovlivňuje jeho výkon a případně i chování k dalším autoritám. Nelze však opomenout vliv ostatních dětí ve třídě, spolužáků. **Třídní kolektiv** se skládá z žáků, s nimiž se jedinec dostává do kontaktu nejen o hodinách a volném školním čase, ale i mimo školu. Právě v třídním kolektivu si jedinec hledá své kamarády, s nimiž tráví volné chvíle. Se spolužáky se však také dostává i do konfliktů, které mohou být vyvolány různými faktory. Třída tvoří prostředí, kde dochází k socializaci, kterou lze považovat za zásadní. Právě zde dítě získává návyky, které využívá i v pozdějším věku při seznamování. Díky individualitě dětí vznikají v rámci třídy problémy, které se vytvářejí díky různým skutečnostem. Na základě studia literatury bylo vybráno několik primárních faktorů, které výrazně ovlivňují žáky v rámci kolektivu. Následující seznam vychází z několika publikací, jejímiž autory jsou Train (Train 2001, s. 51-54), Mareš a Křivohlavý (Mareš a Křivohlavý 1990, s. 144) a Vágnerová (Vágnerová 2002, s. 180-184; 2005, s. 334-335).

Děti se speciálními potřebami – dítě se speciálními potřebami (postižené děti, děti z menšin) bude ve třídě vždy vynikat, ne nutně v pozitivním smyslu slova. Zaměřuje se na něj pozornost negativního charakteru – ostatní děti se od něj raději drží dál. Dítě je vystaveno posměchu, případně nezájmu, objevuje se u něj frustrace či deprese. Takový stav může vést u dětí s postižením k velmi nevhodnému vývoji, který je jejich postižením ještě prohlouben do velmi negativního stavu. Náchylnost dětí

s postižením či jinak vynikajících v rámci kolektivu by neměla být vyrovnávána přílišným zájmem učitelů, kteří by měli pochopit, že se především jedná o dalšího žáka.

Nepřijetí žáka – nový žák ve třídě, případně i žák, který se při vytvoření třídy vyznačuje odlišnostmi (rasové, sociální apod.), nemusí být mezi ostatní přijat. Podobně jako dítě se speciálními potřebami se dostává na okraj třídy a přátele si může hledat pouze mimo ni, což může vést k seznámení se se skupinami, které se projevují sociálně patologickými jevy. Nepřijetí žáka se spojuje také se šikanou, kdy tento nepřijatý žák se stává obětí agresora, který jako by hájil svou třídu, své území. Učitel by se měl postarat, aby zde podobné odsouvání žáka na okraj mimo ostatní neexistovalo, případně ho musí potlačit.

Přestupy problémových žáků – problémový žák se v praxi vystavuje dvěma odlišným situacím. Buď ho kolektiv automaticky nepřijímá, protože má „nálepku“ problémového, anebo ho kolektiv naopak přijímá, ostatní se mu přizpůsobují, což následně vede k negativnímu ovlivnění ostatních, doposud bezproblémových dětí. Problémový žák se považuje za rebela. Tato role mu vyhovuje. Pro zbytek třídy jeho chování představuje nevyhovující příklad, protože ostatní žáci se mohou učit nevhodným typům jednání.

Šikana – šikana představuje sama o sobě jeden z patologických jevů, s nímž se učitelé na školách setkávají a který musí řešit. Šikanovaný se stává obětí velmi nepříjemného zacházení, jež má dopad na jeho psychiku. Dítě neustále žije ve strachu, snaží se stranit ostatních, nevyčínat. Přizpůsobuje své chování, případně se ze školy snaží utíkat (záškoláctví), aby nemuselo znovu podstoupit násilí fyzického či psychického charakteru.

Velikost a struktura třídy – ve velké třídě nemá dítě možnost se dostatečně rozvíjet, ze strany pedagoga se mu nevěnuje taková pozornost, jakou by si zasloužil nebo jakou by potřeboval. Vytváří se skupinky oblíbenců a neoblíbenců, kterým učitel věnuje více, respektive méně své pozornosti. Učitel sám musí rozpoznat, že ve třídě něco není v pořádku. Pokud si sám úmyslně žáky rozděluje, jedná se o problém, který plyne přímo z jeho kompetencí a jeho schopností. O to hůře se takové jednání vůči žákům odstraňuje.

Zdravotní problémy – nemusí se nutně jednat o postižení, ale například o dlouhodobou nemoc. Ta dítě omezuje, socializace se stává problémem, dítě se hůře

přáteli s ostatními, kteří nemají žádná omezení ve školních aktivitách. Kvůli své nemoci může dítě trpět i posmíváním, což mu sráží sebevědomí, které nemoc sama o sobě dokáže snížit. Učitel by se měl na takového žáka zaměřit a měl by se pokusit mu dát prostor, kde vynikne a kde se s ostatními sblíží, aniž by jakkoli omezoval činnosti ostatních, či oni omezovali jeho.

Kromě učitele a ostatních žáků ve třídě má i **škola** samotná vliv na rozvoj a výchovu dítěte. Záleží na budově, na jednotlivých kantorech, umístění školy, systému přestávek, zájem o mimoškolní aktivity žáků, vytváření příležitostí pro volný čas – všechny jmenované faktory a mnohé další žáka ovlivňují. Když má mladistvý pocit, že o něj škola určitým způsobem jeví zájem, bude se do ní těšit, bude se i snažit, aby dostával dobré známky. Když bude mít dítě naopak pocit, že škola si ho příliš necení, když bude styl výuky obecně příliš direktivní, budou zde stanovena zbytečně přísná pravidla, žák se nebude cítit ve škole dobře, což se projeví i na jeho výsledcích, jak uvedl Kyriacou (Kyriacou 2005, s. 49-50). Učitelé pak mohou žáka neobjektivně hodnotit, což se následně projevuje v tom, že rodiče od pedagogů nedostávají dostatečně kvalitní informace. Faktorů, které mají na dítě vliv, existuje velké množství a školy samy by si tuto skutečnost měly uvědomit a na jejich základě maximalizovat snahu co nejméně dávat vzniknout nevhodným náladám a postojům a způsobům chování, které vedou až k sociálně patologickým jevům. Souvisí to s jejich prevencí, která je velmi důležitým, přímo nezbytným aspektem vyrovnávání se se sociálně patologickými jevy v současné společnosti.

2 Patologické jevy

Patologické jevy jsou nevhodnými projevy jedince či skupiny ve společnosti. Mühlpachr v tomto ohledu uvádí zajímavou definici současné společnosti, kterou označuje za postmoderní: *„Postmoderní společnost je postmoralistní, tzn. kdy se morálka přežila a morální hodnoty jsou spíše vnímány jako luxus, dále je chápána jako postedukační, tzn. výchova se přežila, neboť k čemu vychovávat, když život nás naučí nejlépe. Dnešní společnost je také alibistická, tzn. společnost, ve které není pro nikoho žádným problémem zdůvodnit a ospravedlnit cokoli“* (Mühlpachr 2008, s. 17). Taková situace se jeví téměř bezvýchodná a přístup pesimistický, na druhou stranu si musíme uvědomit, že současná společnost skutečně má problémy, s nimiž se musí umět vypořádávat. Tyto jevy odborníci označují jako sociálně patologické.

Definici jevů sociálně patologických uvedl například Pokorný et al. *„Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím“* (Pokorný et al., 2003, s. 7). Jedná se o definici, která prezentuje formy sociálně patologických jevů, respektive, jakým narušováním se tyto jevy projevují. Fisher a Škoda přišli s definicí mírně odlišnou, která vychází především z podstaty samotného pojmu patologický jev: *„Pojem sociální patologie označuje souhrn nezdravých, abnormálních a obecně nežádoucích společenských jevů. Toto označení je v dnešní době stále více nahrazováno pojmem sociální deviace. Avšak v zásadě tyto pojmy nejsou totožné. Sociálně patologické jevy jsou pro společnost a jedince vždy negativní. U jevů deviantních tak tomu být nemusí“* (Fisher a Škoda 2009, s. 14). Sociálně patologické jevy jsou tedy negativními jevy ve společnosti. V následujícím vymezení jednotlivých patologických jevů se mohou objevit i ty, které lze označovat jako sociální deviace. V takovém případě na ně bude upozorněno. Pokud se týká řazení podkapitol, bylo zvoleno hledisko abecední, protože není možné přesně vyjádřit závažnost některých sociálně patologických jevů v porovnání s ostatními. Lhaní se může zdát jevem méně závažným, ale jeho důsledky nemusí být o nic méně kritické než v jiných případech.

2.1 Delikvence a kriminalita

Delikvence a kriminalita spolu souvisí, ale podobně jako v případě sociálně patologického jevu a sociální deviace se jedná o pojmy, které nelze považovat za úplná synonyma. Delikvence se označuje za slabší projev, než jaký si představujeme pod pojmem kriminalita. „*Delikvence je označení pro jev, kdy dochází k proviňování se především dětí a mladistvých proti právním či morálním normám, a to mírnějším způsobem. S proviněním se ještě nepojí nutně právní následky*“ (Koudelková 1995, s. 35). Delikvence je společensky negativní forma chování, ale ještě se nejedná o projev, který by bylo možné označit za kriminální činnost, za níž by se viník trestal podle práva. Přesto zde určité následky, určitá forma trestu a nápravy, existovat musí, jinak by docházelo k tomu, že delikvence přejde v kriminalitu, která již právní důsledky mít musí, a to již z podstaty naplnění některého z ustanovení trestního zákoníku.

„*Kriminalitu můžeme definovat jako výskyt chování, které je v dané společnosti trestné. Jedná se o souhrn trestných činů, které se v konkrétní společnosti vyskytly a vyskytují. Jedná se o činy a chování sankcionovatelné podle trestního zákoníku, a to jak zjevné, tak latentní*“ (Fischer, Škoda 2009, s. 156). Ne každý sociálně patologický jev se označuje jako kriminalita, ale každý trestný čin představuje sociálně patologický projev jedince ve společnosti. Ve chvíli, kdy se podobné jednání objeví u mladistvých, jedná se o výrazný problém. Musí se sjednat náprava, protože mladistvý, který nebude potrestán, a společnost se nepokusí o změnu jeho stavu, může pokračovat ve svém chování i v dospělosti, kdy jeho trestné činy budou ještě závažnější. U jedince, který provádí kriminální činnost, se projevují následujícími druhy chování (neplatí ale pro každého jedince nutně, mohou se vyskytovat individuality, u nichž se podobné chování neobjevuje, přesto se dopouštějí kriminální činnosti):

- *samotářství, lhostejnost k lidem, nepřizpůsobivost, dělání těžkostí,*
- *krutost, nelidskost, citová oploštělost, nesoucitnost, necitlivost,*
- *vyhledávání vzrušení, záliba ve výstředních, neobvyklých věcech,*
- *nepřátelství vůči lidem, agresivita,*
- *ignorace nebezpečí, zbrklá odvážnost,*
- *vysmívání se, silná vzrušivost, pobuřování okolí,*

(Fischer, Škoda 2009, s. 165).

Výše popsaná specifika nemusí pro dítě projevující se sociálně patologickým chováním vždy platit, ale pokud se některý z těchto faktorů u jedince projeví, s dítětem se musí promluvit, snažit se zjistit, zda má určité problémy, případně vyhledat specialistu, pokud se situace stala poměrně vážnou a dítě se již určitými formami delikventního nebo dokonce kriminálního chování projevilo.

2.2 Neagresivní porušování sociálních norem

Disociální chování - je nepřiměřené, nespolečenské chování, které se dá zvládnout běžnými pedagogickými postupy, např. neposlušnost, neukázněnost, lhaní, podvádění.

Asociální chování - zahrnuje jednání, při kterém dochází k porušování společenských norem, které intenzitou nemusí překračovat právní předpisy. Sem řadíme např. záškoláctví, útek, závislosti.

2.2.1 Záškoláctví

Záškoláctví je jedním z nejčastějších sociálně patologických jevů, které se projevují u mladistvých. Díky tomu, že se jedná o aktivitu poměrně rozšířenou, věnuje se jí i velké množství autorů, navíc je to patologický jev, který se přímo spojuje se školou a jejím fungováním. Záškoláctví ukazuje vztah žáka ke škole a k výuce, případně i k některým osobám, s nimiž se dostává ve školním prostředí do kontaktu či konfliktu. Příčinou záškoláctví může být totiž i jiný sociálně patologický jev jako šikana, které se chce dítě vyhnout, nebo nechce jít na výuku s pedagogem, s nímž nemá dobrý vztah.

Sovák et al. se zaměřil především na definici samotného pojmu, nikoli další rozbor tohoto jevu. Jeho definice je následující: „*Záškoláctví je porucha vztahu k učení, která může být znakem defektivy. [...] Za záškoláctví se považuje opakovaná neomluvená absence žáka na vyučování v rozsahu desítek až stovek zameškaných hodin, aniž se je žák snaží omluvit*“ (Sovák et al. 2000, s. 410-411). Druhá věta fakticky určuje to, co je to záškoláctví a jak ho měřit, ale první věta nedoceňuje širší souvislosti, které může jev mít. Defektivita se zmiňuje velmi obecně, protože defekt, jak tato definice naznačuje, nemusí být na straně žáka samotného, ale může vycházet i z nedostatků na straně rodičů či školy.

Další definici můžeme použít tu, kterou ve svém slovníku uvedli Průcha et al.: „*Záškoláctví popsáno jako zvláštní případ absentérství. Jev, kdy se žák úmyslně, bez omluvitelného důvodu a bez vědomí, popř. souhlasu rodičů nezúčastňuje vyučování a zdržuje se mimo domov. Má zpravidla souvislost se školní neúspěšností žáka*“ (Průcha et al. 2003, s. 310). Definice v tomto případě určuje šířeji více faktorů, které mají vliv na záškoláctví, ale jako hlavní faktor zmiňuje školní neúspěšnost. V tomto směru lze opět vytknout, že se jedná o přílišné lpění na jednom jediném faktoru. Záškoláctví vycházející ze šikany, nebo naopak ve spojení s nevhodnou skupinou lidí, není důsledkem špatných výsledků ve škole, ale dalších aspektů, které na dítě dopadají. Nesmí se podceňovat žádný z nich.

Jako nejvhodnější definice se pak jeví velmi jednoduché, ale přesto přesné a jasné vysvětlení pojmu záškolák, který uvedl ve své publikaci Kyriacou: „*Pojmem záškolák označujeme žáka, který nemá pro absenci legální důvod (neomluvená nepřítomnost)*“ (Kyriacou 2005, s. 44). Povinnou školní docházku musí žák plnit. V případě, že tomu tak není, měl by mít omluvu. Pokud ji nemá, došlo u některé ze zúčastněných stran k selhání. Se záškoláctvím lze spojit další negativní projev dítěte – lhaní.

2.2.2 Lhaní a podvádění

Lhaní a podvádění není nutně patologickým jevem, ale formou deviace, která může být v některých případech opodstatnitelná. Zde samozřejmě závisí na situaci, v které se osoba, která lže, a osoba, které je lháno, nacházejí. Dítě by však nikdy nemělo být podporováno ve lhaní, naopak, když se lži dopustí, a ta se odhalí, musí se mu jasně dát najevo, že takové chování se nebude trpět. Pokud dítěti lež vyjde jednou, bude to zkoušet dále, bude posouvat limity svého lhaní a podvádění.

Teorie rozpoznává dva druhy lží: „*Pravá lež – je charakteristická úmyslem a vědomím nepravdivosti. Dítě dobře ví, že nemluví pravdu. Jde o obranný mechanismus, který má jasný cíl: dítě se potřebuje vyhnout potížím nebo získat nějakou výhodu, obvykle nezaslouženou. Bájeví lhavost – uspokojuje alespoň na symbolické úrovni ty potřeby, které aktuálně nelze jiným způsobem saturovat. V tomto případě o poruchu chování nejde*“ (Vágnerová 2004, s. 793). Rodič bude mnohdy těžko rozlišovat, zda se jedná o pravou lež, či bájeví lhaní, ale měl by si uvědomit, jestli se za

lží skrýval úmysl nezaslouženého zisku. Pokud ano, jedná se o problém závažnější. Dítě by se mělo naučit vážit si toho, co získá prací, úsilím, nikoli tím, že zneužije stanovené podmínky.

2.2.3 Útěky – toulky

Vágnerová takový druh jednání popisuje jako jednu z variant obranného, únikového jednání, při kterém dítě řeší svůj problém útekem z prostředí, které jej ohrožuje nebo je pro něj nepřijatelné. Útěky z domova značí nefunkčnost rodiny jako zdroj jistoty a bezpečí. Dítě utíká, jelikož není schopné zvládnout situaci vhodnějším způsobem, protože nemusí mít potřebné kompetence a problém se jeví příliš velký na to, aby jej dítě mohlo zvládnout.

Reaktivní, impulzivní útěky - jedná se o zkratkovitou reakci na situaci doma nebo ve škole. Jejich příčinou může být potřeba úniku např. před trestem, které dítě vnímá jako nesnesitelný apod. Matějček poukazuje na fakt, že „jde většinou o útek před zahanbujícími, ponižujícími pocity, které by dítě nutně zažilo v konfrontaci s rodiči. Je to obrana před degradací vlastního já. Matějček dodává, že útek je znamením zoufalství nebo varování, dítě se však zpravidla domů vrátit chce. Impulzivní, reaktivní útek může být ojedinělý a po vyřešení problému se již zpravidla neopakuje (Matějček in Vágnerová 2008).

Chronické útěky jsou charakteristické opakováním, plánováním a přípravou, jsou obvykle důsledkem dlouhodobých problémů. Dítě se zpravidla domů vrátit nechce. S tímto typem úteků se setkáváme u dětí z narušených a nefunkčních rodin, kde dítě nemá zázemí, není citově akceptováno a někdy může být i zneužíváno, nebo týráno. Odlišným případem jsou útěky dětí z dětského doma a diagnostického nebo výchovného ústavu. Jsou reakcí na omezení pocitu svobody nebo izolace od prostředí představující pro dítě zázemí.

Touláním rozumíme dlouhotrvající opuštění domova, které většinou navazuje na útěky. Toulání je projevem nedostatečné citové vazby k lidem a k zázemí, které bývá natolik dysfunkční, že na něm dítěti nezáleží nebo je dokonce odmítá. Tento způsob řešení životní situace přichází v úvahu ve starším věku, protože mladší děti by se o sebe nedokázaly dlouhodobě postarat. S touláním úzce souvisí i další druhy poruchového chování jako např. krádeže, prostituce, užívání návykových látek apod., které slouží

zejména k zajištění živobytí. Toulání se dle Matějčka může objevit u dětí, které byly v pozdějším věku osvojeny nebo přišly do pěstounské rodiny, kde jim nebylo umožněno citově zakotvit.

2.3 Agresivní porušování sociálních norem

Jedná se o charakteristické porušování sociálních norem, které je spojeno s omezováním základních práv ostatních. *„Agresivní chování lze obvykle interpretovat jako nepřiměřený prostředek k uspokojení nějaké potřeby (např. k získání něčeho nebo k sebeprosazení). Může jít o nevhodný způsob k dosažení obecně přijatelného cíle (...) vzácněji se samo násilí stává potřebou, dítě uspokojuje např. týrání spolužáka“* (Vágnerová 2008, s. 797 – 798).

Agresivní chování může být zaměřeno vůči lidem, zvířatům, věcem nebo sobě samému, může být založeno na různých osobnostních rysech a je spojeno s konkrétní strukturou osobnosti jedince.

2.3.1 Rasismus

Definici rasismu uvádí Šišková: *„Rasismus je ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořících jeho ideologickou nadstavbu. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras) a rozhodující vliv rasových odlišností na dějiny a kulturu lidstva“* (Šišková 2008, s. 13). Rasismus nelze chápat jako problémem společnosti, který by vznikl v nedávné době, naopak, jeho vývoj se odvíjí již dávno v historii. Rozdílné chování k lidem různé barvy pleti, jiného národa má v dějinách dlouhodobý význam, ač negativní, a nejedná se pouze o chování k lidem černé barvy pleti. Wolf určil tři základní historické příčiny toho, proč ke vzniku rasismu vůbec došlo (Wolf 2000, s. 114).

- *Byl založen na směřování rasy a národa, tj. pojmů a zákonitostí biologických a společenských nebo na ještě složitějším směšování faktů a předsudků o těchto pojmech (nejčastější příčina).*
- *Vycházel z nevědeckých a falešných představ a názorů jednotlivců či skupin a považoval je za jediné, správné a směrodatné, a to zpravidla proto, že nevyhovovaly politice zastánců těchto teorií (např. teorie o břemeni bílého člověka).*

- *Opíral se o nevědecké teorie o rasové méněcennosti a nerovnocennosti lidí na světě. V podstatě šlo o učení nenávisti vůči lidem jiné rasy – ať už jako ospravedlnění nadvlády jedněch národů nad druhými jako u starých Římanů nebo v moderní době při ospravedlňování zhoubných teorií nacistů, fašistů a dalších zastánců totality.*

Rasismus se tak vyvíjel poměrně dlouhou dobu, což představuje jeden z hlavních důvodů, proč má ve společnosti stále své místo. Problém může vznikat již u rodičů, kteří sami mají rasové předsudky, které přenášejí na dítě. Dítě pak ve škole své chování těmto předsudkům uzpůsobuje a automaticky se rasově nesnášenlivě chová k dětem jiné barvy pleti. Učitel musí takové chování odhalit. Jestliže chování a předsudky pocházejí od rodiny, která se tímto způsobem chová, velmi těžko se s problémem vypořádává.

2.3.2 Sebepoškozování a sebevražda

V současné době představuje sebepoškozování velmi závažným problémem, který psychologové – a nejen oni – řeší. Nabízí se otázka, do jak velké míry za tento patologický jev mohou internet a další média, díky nimž nečiní mladým problém dovědět se o tom, co sebepoškozování znamená, jak ho provádět, případně zjišťují, že něco podobného vůbec existuje. Na internetu vznikají blogy, které se sebepoškozování věnují, lidé zde uvádějí své zkušenosti apod. Dalo by se hovořit o fenoménu, ale v tomto případě fenoménu charakteru, který není pro mladé přínosný v žádném směru.

Jedna z definic, které určují podstatu sebepoškozování, uvedli WhiteKress et al.: „*Sebepoškozování je aktem cíleného poranění vlastního těla, který však neobsahuje záměr na následek tohoto chování zemřít*“ (WhiteKress et al. 2004, s. 12). Definice se zaměřuje především na smysl aktu – jedinec si sám, za určitým osobním účelem způsobuje zranění, které není a nemělo by být smrtelného charakteru. Podobně pojem určuje také Koutek: „*Sebepoškozování je termín, který je nejčastěji spojován s vědomým, záměrným, často opakovaným sebepoškováním (sebezraňováním) bez vědomé suicidální motivace, v němž dochází k narušení tělesné integrity, bez závažného letálního dosahu*“ (Koutek 2007, s. 73). Sebepoškozování by tedy podle této definice

mělo mít za následek takové zranění, které se poměrně snadno vyléčí samo. Obvykle se sebepoškozování provádí formou pořezávání se, či propíchování částí těla. Při sebepoškozování není jedinec ve fázi, kdy si chce ublížit fatálně. Sebevražda nemusí nutně znamenat další krok, ale zároveň tento krok nelze vyloučit.

Sebevražda se nespojuje pouze se sebepoškozováním, i když tyto akty mohou souviset. Sebevražda je důsledkem šikany, která zašla příliš daleko, stavu, kdy se žák nedokáže srovnat s vyčleněním ze třídy, s odmítavými postoji apod. Příčin se objevuje velké množství. Vokurka sebevraždu definuje jednoduše: „*Úmyslné a vědomé ukončení vlastního života*“ (Vokurka 2004, s. 836). Sebevraždu spáchá jedinec sám, ale příčiny lze v některých případech hledat ve společnosti. Velmi záleží na tom, jak se k dítěti chovají rodiče, jeho učitel a jeho spolužáci. Včasné odhalení podnětů znamená záchranu života. Nezáměr o dítě a jeho problémy, starosti pak nelze žádným způsobem omluvit.

2.3.3 Sekty a extremistické skupiny

Sektářství znamená vytváření závislosti na určitých lidech a na jejich smýšlení. Mühlpachr definuje sektu takto: „*Sekta vytváří představu uzavřeného a do jisté míry i výjimečného seskupení věřících, kteří se nějakým způsobem vydělili z občanské (či církevní) společnosti, vyjadřují kritické pozice vůči svým oponentům (tj. především vůči církvím), jejich nonkonformismus se mnohdy týká i vztahu k obecným kulturním a morálním normám, přičemž je tento postoj podmíněn ne vždy čitelným určením. Příslušníci sektářského společenství se od ostatních odlišují především svým specifickým životním stylem, který se řídí určitými pravidly mravního jednání a mezilidské komunikace, případně má i osobní kultický rituál. Právě tento způsob sektářského života je mnohým lidem nepochopitelný a přímo nepřijatelný, a to tím více, pokud se zřetelně vymyká náboženským tradicím rozšířeným v dané lokalitě, nebo se nějakým způsobem liší od běžných sociokulturních stereotypů*“ (Mühlpachr 2001, s. 44). Sekta tedy nutně neznamená společensky neprospěšné uskupení, přesto má ale vždy na jedince vliv, který jej vyčleňuje ze zbytku společnosti. V současné době má samotný pojem sekta spíše pejorativní výraz a obecně společnost člena sekty přijímá s předsudky. Sekta nemusí svou činností způsobovat zlo, ale zároveň nevylučuje opak. Díky tomu, jak Mühlpachr (Mühlpachr 2001) naznačil, že se zde vytváří kult osobnosti, tato jedna osoba do jisté míry ovládala ostatní, což znamená závislost, kterou jako

negativní lze chápat. Místo norem společenských členové sekty přijímají normy stanovené jedincem, což může znamenat nevhodnost forem, případně přímo k jejich závadnosti.

Podobným problémem je také extremismus, který může mít obdobný vliv na chování jedince a na normy, které uznává a naplňuje svým chováním a jednáním. Chmelík určuje extremismus takto: „*Extremismus je souhrn určitých sociálně patologických jevů, vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob a příznivci těchto skupin, s dominujícím odmítáním základních hodnot, norem a způsobů chování platných v aktuální společnosti*“ (Chmelík 2001, s. 8). Odmítání norem může vést i k odmítání právních norem, kdy výsledkem takového odmítání bývá kriminalita. Opět se ukazuje, že patologické jevy se navzájem provází a výskyt jednoho může – nikoli nutně – vést k projevu dalšího.

2.3.4 Šikana a agresivita

Velmi problematický sociálně patologický jev představuje šikana. Vyhází povětšinou z agrese jedince, případně celé skupiny, kterou jeden člověk strhává na svou stranu a staví se tak proti jinému žákovi, anebo menší skupince. Agresivita v takto brzkém věku dokazuje, že s žákem se musí více mluvit, více s ním probírat problémy a snažit se odhalit příčiny agresivního chování. „*Agresivní chování lze definovat jako porušení sociálních norem, omezující práva a narušující integritu živých bytostí i neživých objektů*“ (Vágnerová 2004, s. 266). Agresivní chování vždy směřuje proti druhé straně. Tou druhou stranou může být jiná osoba, jiný tvor, ale také neživý objekt – vandalismus lze považovat za projev agrese, zároveň za trestný čin. Agrese má různé podoby. „*Jiným druhem agrese je nadávka ze strany stejně starého kamaráda. Jedovatá větička od dospělého představuje zase jiný druh agrese*“ (Bourcet 2006, s. 13). Agrese má specifické charakteristiky jako cílenost, promyšlenost, rozhoduje i situace a místo, ale vždy se jedná o problém, který může vést k narušení vztahů. Pokud násilí představuje ojedinělý akt, lze jej chápat jako individuální záležitost, ale opakované chování, které vykazuje agresivní tendence, musí určitým způsobem přestat. Agresivita jako taková může vést k dalším patologickým jevům, tedy i k šikaně.

Říčan použil pro určení šikany následující definici: „Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně vybavených soupeřů“ (Říčan 1995, s. 26). Šikana tvoří velký problém, který se mnohdy těžko odhaluje. Šikanování nechtějí o problému mluvit, protože se bojí, že by jim za to hrozil další výprask. Raději mlčí a šikanu snášejí, případně se jí vyhýbají tím, že se snaží agresorovi zalíbit, což může vést k tomu, že se ze šikanovaného stává sám agresor, anebo dojde k záškoláctví, které v tomto případě znamená útěk od šikany. Naprosto fatálním důsledkem šikany je pokus o sebevraždu. Úspěch takového pokusu pak jen dokazuje, jak nedostatečné mohou být nástroje školy, které mají vést k prevenci sociálně patologických jevů.

Vzhledem k tomu, že odhalení oběti může být náročné, může jednodušší variantu představovat nalezení agresora. Kolář určil celkem tři skupiny agresorů podle jejich chování:

- *hrubý, primitivní, impulsivní; šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně; častý výskyt agrese a brutality rodičů, jako by agresori násilí vraceli nebo ho napodobovali;*
- *velmi slušný, narcisticky šlechtěný, zvýšeně úzkostný; násilí a mučení je cílené a rafinované; často uplatňování důsledného a náročného přístupu ze strany rodičů;*
- *„srandista“, optimistický, dobrodružný; šikanuje pro pobavení ostatních; absence duchovních a mravních hodnot v rodině (Kolář 2000, s. 56).*

Agresor nemusí být vždy osoba, která se na první pohled projevuje agresivně. Dostatečně inteligentní dítě si uvědomí, kde má hranice toho, co si veřejně může dovolit. V takovém případě nelze snadno nalézt ani agresora, což znesnadňuje pomoc jeho obětem.

2.3.5 Závislosti

Patrně nejznámější formou závislosti představuje konzumace určité drogy. Praxe i teorie znají velké množství drog a dalších omamných látek, na kterých vznikají

závislosti. V takovém případě tedy mluvím o látkové formě závislosti, kterou Hartl definuje jako: „*Užívání psychoaktivní látky, což je látka ovlivňující vědomí, chování a náladu*“ (Hartl 2004, s. 210). Člověku se do těla dostává chemická látka, která ovlivňuje jeho tělo i jeho psychiku. Drogy jsou: „*Látky živočišného či rostlinného původu s farmakologickým účinkem. Jsou to látky užívané pro změnu nálady, vědomí, povzbuzení či tlumení somatopsychických funkcí. Při opakovaném užívání existuje možnost vzniku závislosti*“ (Hartl 2004, s. 52). Drogou je alkohol, řadí se sem i tabákové výrobky, ale především pak drogy označované jako drogy s mírným rizikem (marihuana) a drogy s vysokým rizikem (heroin, kokain, pervitin atd.). Vznik závislosti nemá vždy stejný průběh, stejně jako se různí projevy psychoaktivních látek. Někdy závislost vzniká poměrně rychle, jindy pomaleji, v některých případech lze její příznaky poměrně snadno odstranit, jindy mohou být fatální. Fischer a Škoda určují následující obecné charakteristiky látkové závislosti:

- *touha až potřeba látku konzumovat,*
- *problémy se sebekontrolou a sebeovládáním,*
- *pokud dochází k omezení konzumace látky, dostávají se symptomy, jež jsou označovány jako abstinenci,*
- *malé množství, které stačilo na začátku, již není dostačující, jedinec musí přijímat látky stále více v jedné dávce,*
- *látka a závislost na ní se stává prvořadou, což se projevuje nezájmem o studium, zhoršujícím se prospěchem a zanedbáváním dalších aktivit,*
- *jedinec je obeznámen o tom, jaké má látka vlivy, přesto dál pokračuje v její konzumaci* (Fischer a Škoda 2009, s. 94).

Závislost je složitým stavem jedince, ale doposud se hovořilo pouze o závislosti na psychotropních a dalších návykových látkách, nikoli o závislosti jiné. Šíří pojmu závislost dokazuje ve své definici i Jandourek: „*Závislost je vzájemný vztah, ve kterém nějaký objekt nebo jev nemůže existovat bez jiného objektu nebo bez podmínek tímto objektem vyjádřeným*“ (Jandourek 2007, s. 278).

Definice lze použít pro biologii i fyziku, ale i v sociologii má své místo a opodstatnění. Závislost může vzniknout nejen na látkách, ale i na jiných subjektech, případně objektech. Závislost může vzniknout na aktivitě, na jiném člověku, na skupině

jako je sekta apod. Ne každá forma závislosti má přímo negativní dopady, přesto se ji musí rodina či škola snažit odhalit. U závislého vždy existují projevy, které se závislostí souvisí. Dítě samo se se závislostí svěří jen v minimu případů, u těch závažnějších závislostí jen velmi málo. Takové skrývání představuje jasný důvod, proč si rodiče i učitelé musí děti všímat, jejich role může být v takovém případě nenahraditelná. Odhalení závislosti včas může jedinci zachránit život.

2.3.6 Gamblerství

Ve své podstatě se jedná o jednu z forem závislosti (podrobněji viz podkapitola 2.3.5). Gamblerství však představuje formu natolik specifickou, že si zaslouží více prostoru. Stejně jako ostatní závislosti i gamblerství souvisí s tím, že ovlivňuje nikoli pouze jedinec, který gamblerstvím trpí, ale i ostatní, od kterých se snaží získávat peníze, které pro svou závislost potřebuje.

Machová et al. využívá pro gamblerství definici Světové zdravotnické organizace: *„Porucha spočívá v častých opakovaných epizodách hráčství, které převažují na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků. Lidé trpící touto poruchou mohou riskovat ztrátu zaměstnání, to, že se velmi zadluží, budou lhát nebo porušovat zákon, aby získali peníze nebo unikli placení dluhů. Postižení popisují intenzivní puzení ke hře, které lze těžko ovládnout, spolu se zaujetím myšlenkami a představami hraní a okolností, které tuto činnost doprovázejí. Toto zaujetí a puzení se často zvyšuje v období, kdy je život stresující. K diagnostickým vodítkům patří trvale se opakující hráčství, které pokračuje a často i vzrůstá navzdory nepříznivým sociálním důsledkům, jako je zchudnutí, narušené rodinné vztahy a rozkol osobního života“* (Machová et al. 2006, s. 74).

Gamblerství tak rozhodně nelze brát jako formu nevhodného chování či utrácení finančních prostředků, ale je nutné se na něj skutečně dívat jako na problém. Gamblerství je závislostí, která má obdobné projevy jako jakákoli jiná závislost.

Světová zdravotnická organizace dále rozlišuje ostatní aktivity, které mají ke gamblerství blízko, ale není vhodné je s nimi zaměňovat. Mezi takové aktivity se řadí:

a) hráčství a sázkařství (časté hraní pro vzrušení nebo jako pokus vyhrát peníze: lidé této kategorie budou svůj zvyk pravděpodobně držet na uzdě, když budou muset čelit těžkým ztrátám nebo jiným nepříznivým důsledkům);

b) nadměrné hráčství u manických pacientů;

c) hráčství u sociopatických osobností (u těchto lidí se vyskytuje širší trvalá porucha sociálního chování, která se projevuje agresivními činy nebo jinak výraznými projevy nedostatku zájmu o blaho a city jiných lidí) (Machová et al., 2006, s. 74).

S každou osobou se jedná jiným způsobem. V případě, že se projevuje gamblerství u mladistvých, nezbývá než, stejně jako u jiné závislosti, co nejdříve zasáhnout. Rozhodně by však nemělo docházet k tomu, že hra jako taková bude u jedince potlačovaná. „*Hru jako kladně hodnocenou formu využívání volného času zná lidstvo od nepaměti. Pozitiva různých her spočívají v odbourávání agrese, pomáhají v navozování nových sociálních kontaktů, přinášejí duševní odlehčení a relaxaci*“ (Mühlpachr 2001, s. 23). U dětí by se zájem o hru měl podporovat, ale nikoli do takové míry, aby se ze zájmu stala závislost. Gamblerství je patologickým jevem především proto, že se může propojit s kriminální činností, ale hra samotná, s níž není spojena finanční odměna, představuje pro dítě přínos ve vývoji, výchově a případně rozvíjí dovednosti.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 Cíl praktické části

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda jsou žáci 8. a 9. ročníků základních škol informováni o sociálně patologických jevech, jejich vlivu a dopadu na člověka. Dále jsme zkoumali četnost užívání jednotlivých návykových látek. Výskyt agresivních jedinců v třídních kolektivech. Rovněž jsme zkoumali otázky týkající se šikany, zda byl někdo obětí šikany. Jako další to, zda žáci vědí na koho se obrátit v případě problému všeobecně.

3.1 Stanovení předpokladů

Na základě prostudované literatury a vlastních zkušeností jsme si stanovili následující předpoklady.

Předpoklad č. 1: Předpokládáme, že 80 % dotazovaných žáků nemá znalosti o sociálně patologických jevech.

Předpoklad č. 2: Předpokládáme, že 60 % dotazovaných žáků zneužívá marihuanu.

3.2 Úkoly práce

Práce obsahovala několik úkolů:

1. Prostudovat příslušnou literaturu
2. Vybrat skupinu žáků pro výzkumný vzorek.
3. Uskutečnit vlastní výzkumné šetření.
4. Vyhodnotit získané výsledky.
5. Vyvodit závěry z výzkumného šetření.

3.3 Použité metody

3.3.1 Dotazník

Výzkumné šetření bylo provedeno prostřednictvím dotazníku (viz Příloha), který byl vlastní konstrukce a byl anonymní. Obsahoval 16 položek na jednom listu formátu A4.

V úvodu dotazníku jsme zjišťovali identifikační údaje o žácích. Ptali jsme se na pohlaví, na třídní kolektiv a spokojenost s třídním kolektivem. V další části jsme zjišťovali, zda dotazovaný kouří, nebo ví o někom, kdo by kouřil. Co je to droga, zda ví o někom, kdo by drogy užíval. Dále měli dotazovaní žáci označit v tabulce vlastní zkušenost s užíváním jednotlivých drog. Na výběr měli ze tří možností: nikdy, jednou, vícekrát.

V závěru žáci odpovídali na otázky týkající se šikany, záškoláctví, agresivity a v poslední otázce odpovídali, zda ví, na koho se mohou obrátit v případě, že mají problém.

3.3.2 Statistika

Odpovědi žáků byly kvantifikovány, počty byly přiřazeny k jednotlivým odpovědím a procentuálně vyjádřeny. Poté byly graficky znázorněny pomocí sloupcových grafů.

3.3.3 Pozorování

Pozorování byla pomocná metoda, která sloužila ke sledování neverbálního prožívání.

3.3.4 Popis zkoumaného vzorku

N=123

Bylo vyhodnoceno všech 123 dotazníků. Všichni dotazovaní žáci pochopili otázky uvedené v dotazníku.

Výzkumné šetření jsme prováděli ve dvou základních školách v Hrádku nad Nisou.

Město Hrádek nad Nisou se nachází v Libereckém kraji a patří do mikroregionu Hrádecko – Chrastavsko. Dle komunitního plánu mikroregionu Hrádecko – Chrastavsko z roku 2012, byl počet obyvatel v Hrádku nad Nisou celkem 7649. Věková struktura obyvatelstva je v níže uvedené tabulce číslo 1.

Tabulka 1 Věková struktura

v tom ve věku	0 - 14		15 - 24		25 - 44		45 - 64		65+	
počet obyvatel	1266	16,55 %	949	12,41 %	2349	30,71 %	2014	26,33 %	1071	14 %

Dále analýza uvádí vzdělanostní skladbu obyvatel obcí mikroregionu Hrádecko – Chrastavsko. Přičemž data jsou zpracována u obyvatel starších 15 let – tabulka číslo 2.

Tabulka 2 Vzdělání

	V tom podle stupně vzdělání							
	obyvatelstvo 15leté a starší	bez vzdělání	základní včetně neukončeného	vyučení a stř. odborné bez mat.	úplné střední s maturitou	vyšší odborné a nástavbové	VŠ	nezjištěné
počet obyvatel	5996	39	1833	2662	1123	107	184	48

Dalším údajem je statistika uchazečů o zaměstnání a míra nezaměstnanosti v obci – tabulka číslo 3.

Tabulka 3 Nezaměstnanost

Počet uchazečů o zaměstnání	Dlouhodobě nezaměstnaní 1 a více rok	Míra nezaměstnanosti v %
440	152	9,18

V obci Hrádek nad Nisou je dobrá společenská vybavenost a dle našich osobních zkušeností dobré společenské a kulturní vyžití. Pro děti je v obci nespočet aktivit. Například horolezecký kroužek, výtvarný a hudební kroužek, cvičení pro děti i dospělé. Dále kroužky klasického i moderního tance atd. Dětská hřiště jsou obcí udržována v perfektním stavu. V Hrádku nad Nisou také funguje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (od 03/2012 Romský život, o.s.). Je nutné tedy podotknout, že obec se aktivně stará a podporuje zájmové a relaxační vyžití dětí a mládeže, což je dle našeho názoru jedna z účinných prevencí sociálně patologických jevů.

Jak již bylo zmíněno, výzkumné šetření bylo provedeno ve dvou základních školách.

Základní škola T. G. Masaryka, Hrádek nad Nisou, Komenského 478, okres Liberec, příspěvková organizace. Tato škola má celkem pět tříd v prvostupňovém vzdělávání a v druhostupňovém vzdělávání celkem sedm tříd od šestého ročníku po devátý ročník. Celkem navštěvuje tuto školu 260 žáků.

Základní škola Lidická, Školní 325, Hrádek nad Nisou, okres Liberec, příspěvková organizace. Tato škola má šest tříd v prvostupňovém vzdělávání a dvanáct tříd v druhostupňovém vzdělávání. Tuto základní školu navštěvuje 326 žáků.

V každém z dotazovaných ročníků obou škol bylo průměrně 20 žáků. Získali jsme celkem 123 dotazníků.

4 Vyhodnocení výzkumu

Dotazníkové šetření se zaměřilo na to, jaká je informovanost o patologických jevech mezi žáky 8. a 9. tříd základní školy. Tato informovanost je základem prevence. Pokud bude informovanost dostatečně vysoká, je zde předpoklad, že bude zajištěno, aby prevence měla vyšší úspěch. Čím více žáků ví o problémech, které jsou spojeny se sociálně patologickými jevy, tím spíše se budou omezovat v jejich páchání. Dotazníkové šetření se dále zaměřilo na to, jaké je postavení jedince v rámci třídního kolektivu, který má na každého žáka vliv. Na základě zvolených otázek jsme se snažili potvrdit, nebo vyvrátit předpoklady, které byly stanoveny v úvodu práce.

Předpoklad č. 1: Předpokládáme, že 80 % žáků nemá znalosti o sociálně patologických jevech.

Předpoklad č. 2: Předpokládáme, že 60 % žáků zneužívá marihuanu.

4.1 Zastoupení pohlaví

V první otázce jsme se zaměřili obecně na to, jaké je pohlaví respondenta, aby bylo možné následně provádět další analýzy, které jsou spojené právě s tím, jak se na danou problematiku patologického jevu dívá chlapec a jak dívka. Toto určení zároveň ukazuje, že zde byla snaha vytvořit soubor respondentů, který bude dostatečně zohledňovat obě skupiny podle pohlaví. Pohled jedinců různého pohlaví může pomoci odhalit zákonitosti, které v rámci problematiky sociálně patologických jevů existují.

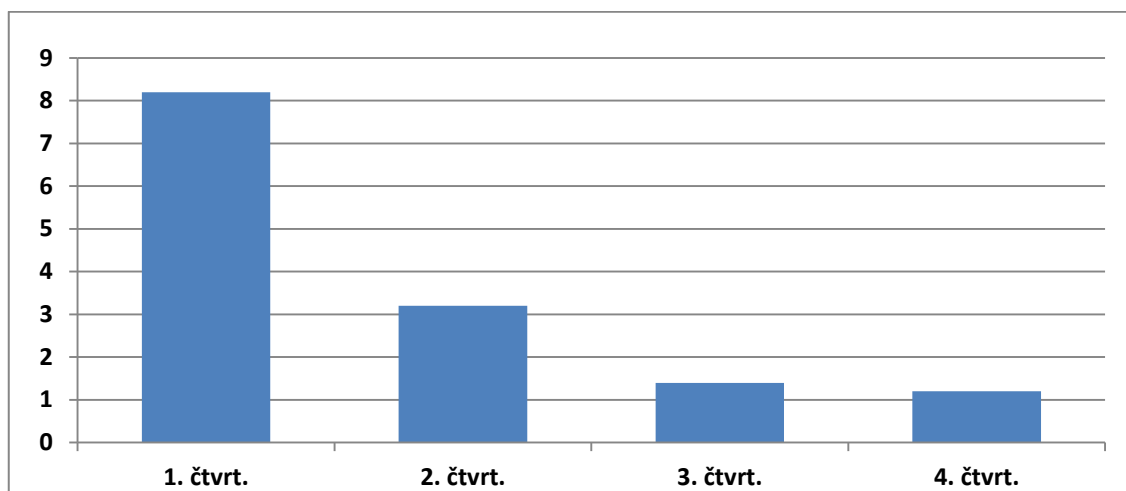
Základní otázkou jsme určili, že z celkového počtu respondentů je 53 dívek a 70 chlapců, přičemž soubor 123 respondentů je dle našeho názoru dostatečný, aby bylo možné vyvozovat určité závěry. Následující otázka už se zaměřila na konkrétní problematiku, a to na to, jak se na kolektiv ve své třídě respondenti dívají. Jednalo se o otázku se dvěma možnými odpověďmi – ano, nebo ne.

Tabulka 4 Zastoupení pohlaví

	žáci	%
dívky	53	43
chlapci	70	57
celkem	123	100

Graf 1 Zastoupení pohlaví

4.2 Máte ve třídě dobrý kolektiv?

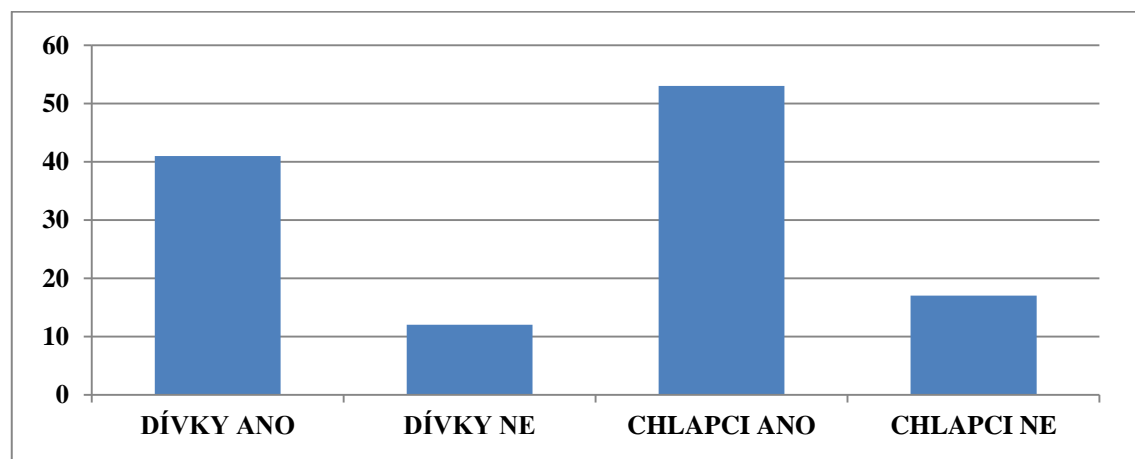
Nadpoloviční většina žáků na tuto otázku odpověděla kladně – celkem 77 %. Z dívek uvedlo kladnou odpověď 78 %, z chlapců 76 %. Je tedy patrné, že obě skupiny se na odpovědích na tuto otázku poměrně shodnou a není zde výraznější rozdíl. Pro období puberty je specifická odtažitost od rodiny a inklinace k vrstevníkům. Pro žáky závěrečných ročníků ZŠ je kolektivní povědomí velmi silným motivem chování, a to jak ve smyslu pozitivním, tak i negativním. Osobní hodnocení kolektivu nám určuje předpoklady pro určení pravděpodobnosti výskytu negativních jevů mezi respondenty. Pokud předpokládáme, že škola (třídní kolektiv, vrstevníci, ale také instituce jako taková) jsou příčinami toho, že může docházet k patologickým jevům, může výrazná inklinace k třídě znamenat, že žáci budou k těmto patologickým jevům náchylnější. Následná analýza na základě odpovědí by měla zjistit, zda tomu tak skutečně je, či

nikoli. Nejprve ale ještě otázka na to, zda jsou žáci ve třídě rádi, či nikoli. To, že je ve třídě dobrý kolektiv ještě neznamená, že všichni žáci, kteří kolektiv jako dobrý chápou, jsou součástí tohoto kolektivu, a naopak.

Tabulka 5 Máte ve třídě dobrý kolektiv?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	41	78	53	76	94	77
ne	12	22	17	24	29	23
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 2 Máte ve třídě dobrý kolektiv?

4.3 Jsi rád(a) ve vaší třídě?

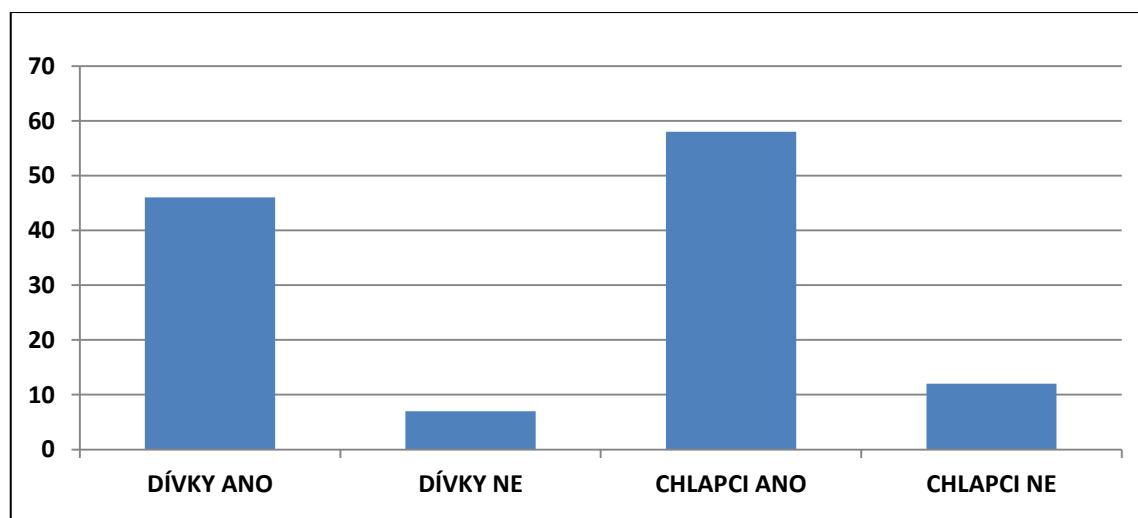
Položením této otázky jsme sledovali zjištění, jak se respondenti cítí mezi spolužáky. Tyto informace jsou směrodatné ve smyslu určení, zda klima třídy už samo o sobě není nadmíru negativní. Spokojeno se svou třídou je 87 % dívek a 83 % chlapců. Pro doplnění je vhodné uvést, že žáci byli informováni o tom, že dotazník je naprosto anonymní. Pocity spokojenosti žáků v třídním kolektivu jsou ovlivněny mnoha faktory. Mezi tyto faktory patří především osobnost třídního učitele, složení třídního kolektivu,

povahové vlastnosti jedince a také jeho schopnosti zapojit se do kolektivu. Pokud spíše převažují pozitivní faktory, lze předpokládat, že žák se spíše bude ve třídě cítit dobře. Například v dobrém kolektivu se může žák cítit rád, i když dle subjektivních pocitů žáka není učitel příjemný člověk, nebo mu nějakým způsobem nevyhovuje. Toto bývá velmi individuální, protože pro jiného žáka může být osobnost vyučujícího skutečně nejvýznamnější v celé třídě, a pokud mu učitel nevyhovuje, podepíše se to na jeho vztahu ke třídě a ke škole vůbec. V tomto směru je vztah každého žáka velmi individuální a v této fázi dotazníku to není možné zobecňovat.

Tabulka 6 Jsi rád(a) ve vaší třídě?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	46	87	58	83	104	85
ne	7	13	12	17	19	15
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 3 Jsi rád(a) ve vaší třídě?

4.4 Kouříš, nebo jsi to někdy zkoušel(a)?

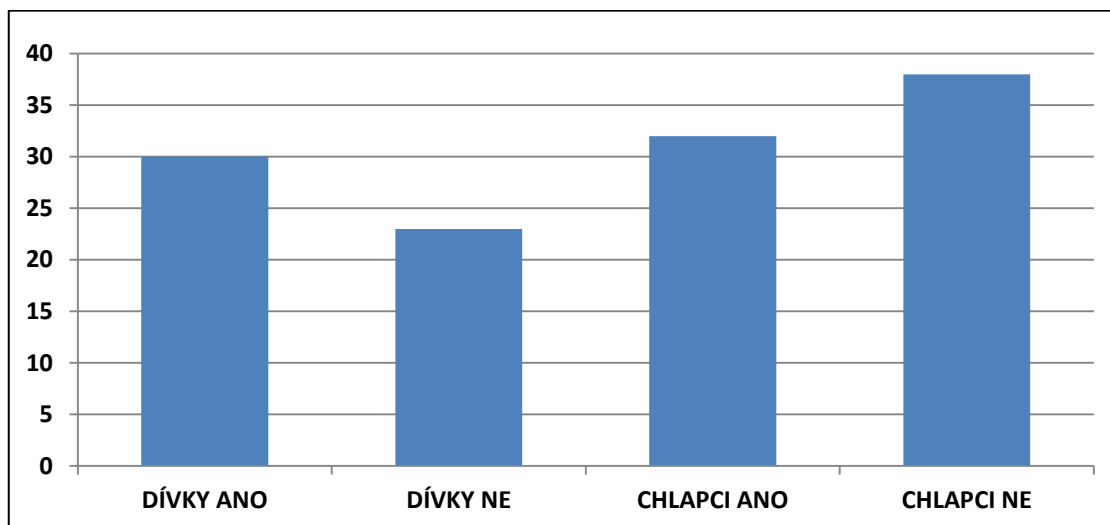
Další otázka se již přímo zaměřuje na sociálně patologické jevy. Ptá se na to, zda žáci kouří. Kouření jimi samotnými nemusí být chápáno jako patologický jev, ale přesto se jedná o jev, který není možné chápat jako běžný, protože kouřením se do těla dostávají návykové látky a to způsobuje závislost. Abstinenční příznaky, pokud si kuřák cigaretu nezíská, mohou vést k dalším patologickým jevům. Otázka však nezohledňuje frekvenci kouření a objem vykouřených cigaret denně.

K osobní zkušenosti s kouřením se přiznalo 57 % dívek a 46 % chlapců. Podle posledních odborných zdrojů se potvrzuje toto zjištění, že dnešní mládež považuje kouření za nikoliv negativní, ale naopak se jej snaží zařadit do běžného denního života bez ohledu na negativní vlivy. Takový přístup může vyplývat z toho, že kouření jimi není chápáno jako nebezpečné, a to zejména ve srovnání s účinky ostatních drog, které mají horší negativní důsledky, alespoň na první pohled. Poměrně zajímavým zjištěním je skutečnost, že více kouří dívky, nebo alespoň ony se k této aktivitě spíše přiznaly, a to jak v absolutní, tak především v relativním počtu. Může se skutečně jednat o trend, kdy pro dívky je kouření určitou formou úniku. Z osobní zkušenosti víme, že dívky začínají kouřit nejen proto, aby zapadly, ale i proto, aby pro ně bylo snazší se vyrovnávat s výukou. O tom, že kouření je skutečně poměrně běžným jevem, svědčí i následující otázka, která se zaměřila na to, zda žáci znají někoho, kdo v jejich třídě kouří.

Tabulka 7 Kouříš, nebo jsi to někdy zkoušel(a)?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	30	57	32	46	62	50
ne	23	43	38	54	61	50
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 4 Kouříš, nebo jsi to někdy zkoušel(a)?

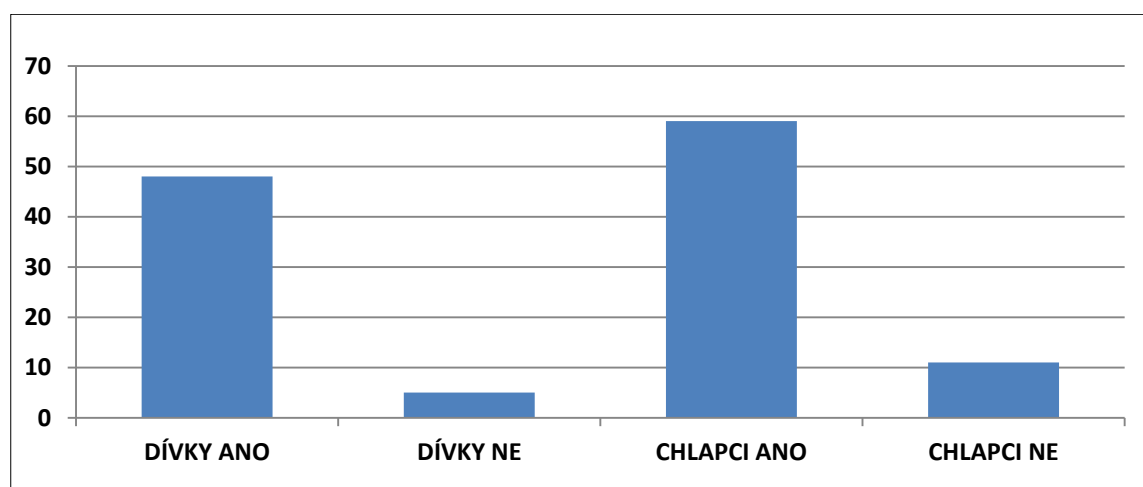
4.5 Víš o někom z vaší třídy, kdo kouří?

Tato otázka byla položena v souvislosti s otázkou předcházející, kdy se potvrzuje skutečnost rozšířenosti kouření mezi mladými. 91 % dívek a 85 % dotazovaných ví o tom, že kouří spolužáci. Přesto jsou zde někteří, kteří uvedli, že nikoho, kdo kouří, ve třídě neznají. Vzhledem k tomu, že se ke kouření přiznala poměrně velká část respondentů, je otázkou, co je příčinou toho, že zde existují žáci, kteří o tom, že spolužáci kouří, nevědí. První variantou může být skutečnost, že nebylo odpovídáno podle pravdy. Opět zdůrazňujeme, že žáci byli ujištěni o plné anonymitě dotazníků a že budou použity pouze pro potřeby výzkumu. Jako hlavní důvod je skutečnost, že žáci mohou být od kolektivu ostatních určitým způsobem odříznutí. Ke kouření většinou nebude docházet přímo ve škole, ale spíše mimo ni. Celá třída se většinou mimo školu nestýká, ale jsou zde skupiny těch, kteří spolu vytváří menší skupiny a právě v rámci těchto menších skupin budou spíše inklinovat k tomu, že kouří všichni, anebo žádný člen skupiny. Vyčlenění tak může do jisté míry vést k tomu, že se žák nesetká s daným patologickým jevem, což však nevylučuje, že by se nedostal do kontaktu s lidmi, kteří vybočují ze sociálních norem.

Tabulka 8 Víš o někom z vaší třídy, kdo kouří?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	48	91	59	85	107	87
ne	5	9	11	15	16	13
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 5 Víš o někom z vaší třídy, kdo kouří?

4.6 Víš, co je to droga?

I když je cigareta také drogou, mnohdy tak není chápána. Otázka č. 6 se obecně zaměřuje na to, jestli žáci vědí, co je to droga. Předpokladem je, že tento pojem znají a jsou s ním obeznámeni. Jestliže tomu tak není, muselo by se to projevit na výraznějším souboru respondentů.

Jak se ukázalo na odpovědích na tuto otázku, pouze dva respondenti (oba chlapci) uvedli, že nevědí, co je to droga. Z tohoto malého počtu je možné usoudit, že se jedná spíše o statistickou chybu, respektive chybu v rámci vyplňování dotazníku, ne o skutečně vypovídající hodnotu. V konečném důsledku to znamená, že 2 % respondentů nevědí, co je to droga, což je poměrně pozitivní údaj o tom, jak velká je informovanost o drogách v České republice. To se pak následně projevilo i v rámci

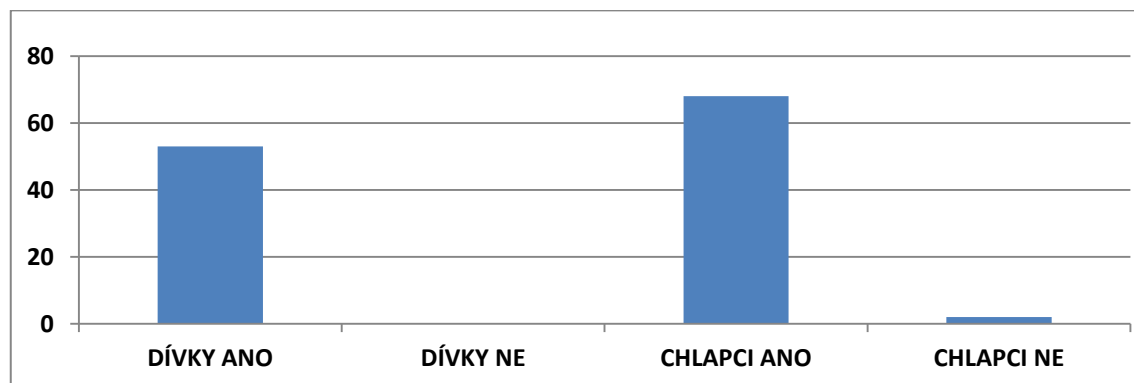
následující otázky, kdy respondenti mají ponětí o různých drogách a některé již vyzkoušeli. Otázka drogových závislostí a užívání drog je celospolečenským dlouhodobým závažným problémem, kdy v boji proti tomuto negativnímu jevu je prvotní prevencí dobrá informovanost veřejnosti. Tuto skutečnost dokládá i následující zjištění. Celkem 98 % respondentů ví, co je to droga. Tato obeznámenost s tím, co je to droga, je poměrně zásadní pro pochopení toho, že se jedná o nebezpečné látky, které mohou mít zásadní vliv na to, jak se bude jedinec chovat, ale především na to, jak se bude vyvíjet jeho život v následujících letech.

Nelze popírat to, že mladiství chtějí zkusit drogy. Je to pro ně neznámá, a to neznámá, která je do jisté míry lákavá. Drogu zkusí proto, že to zkusili i jiní v jejich sociální skupině, je pro ně nějakým způsobem přitažlivá, anebo ji prostě chtějí zkusit, aby viděli účinky, které na ně bude mít. Ještě před zhodnocením následující tabulky č. 9 je možné uvést předpoklad, že s tím, jak je droga nebezpečná, tím klesá počet osob, které ji vyzkoušely. Tabulka k sedmé otázce tuto skutečnost dokresluje.

Tabulka 9 Víš, co je to droga?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	53	100	68	97	121	98
ne	0	0	2	3	2	2
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 6 Víš, co je to droga?

4.7 Označ, jestli jsi někdy vyzkoušel(a) některé z následujících látek.

Jedná se o jednu ze základních otázek, které byly v rámci dotazníkového šetření položeny. Tato otázka se především snaží odpovědět na to, jaké jsou drogy a návykové látky, které jsou užívány mladistvými v 8. a 9. třídách základních škol. V úvodu jsme stanovili předpoklad, že žáci ve větším množství konzumují marihuanu, ale jak je dále rozebráno, tento předpoklad nebude v závěru možné potvrdit. Místo toho se ukázaly výsledky, které přesto rozhodně není vhodné podceňovat. Konzumace drog a návykových látek mezi mladistvými existuje, v některých případech dokonce ve velmi významné míře (například pivo, jak je dále patrné). Zjištění v rámci otázky č. 7 mohou vést k tomu, že by se jednotlivé programy prevence a zaměření učitelů na výchovu určitým směrem v oblasti prevence sociálně patologických jevů mohly změnit. A to směrem k většímu důrazu na nevhodnost konzumace alkoholu. Nejprve ale k výsledkům, které byly v rámci otázky č. 7 dotazníkového šetření odhaleny. V případě této otázky je maximálně zaměřeno na rozlišení toho, jak odpovídaly dívky a jak odpovídali chlapci. Jejich odpovědi mohou poukázat na rozdílné trendy v konzumaci jednotlivých návykových látek. Pro ještě vhodnější prezentaci a přehlednost dané problematiky jsou pro obě skupiny respondentů vytvořeny i grafy, kde je vizuálně znázorněno, jaké jsou trendy ve spotřebě. Data jsou pak uvedena i souhrnná za všechny respondenty.

Tabulka 10 Označ, jestli jsi někdy vyzkoušel(a) některé z následujících látek - dívky

DÍVKY	nikdy	jednou	vícekrát
cigarety	20	17	16
pivo	7	10	36
víno	10	11	32
tvrdý alkohol	22	14	17
marihuana	44	8	1
inhalanty	49	3	1
léky	35	5	13
extáze	53	0	0
pervitin	53	0	0
heroin	53	0	0
kokain	53	0	0

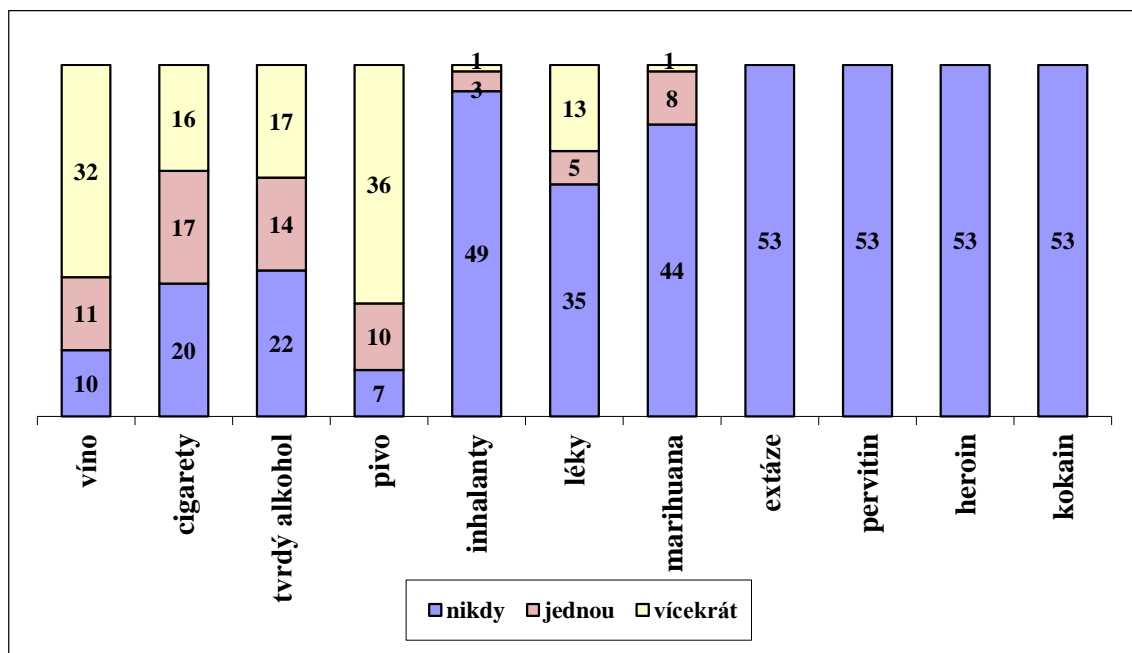
Jestliže se nejprve zaměříme na dívky a na jejich zkušenosti s drogami, tak u cigaret se dostáváme k velmi obdobnému číslu jako v případě otázky č. 4, i když naprostá shoda zde není. V tomto případě více dívek uvádí, že již cigaretu vyzkoušelo. Tato neshoda vychází pravděpodobně z toho, že předchozí otázku č. 4 respondentky pochopily tak, že odpovídaly na to, zda kouří pravidelně. Tři z nich tedy uvedly nikoli, i když cigarety již zkoušely. U chlapců došlo v tomto směru k přesné shodě.

Pokud se zaměříme na ostatní drogy, vycházejí zde poměrně zajímavé údaje. Tvrdé drogy, jako jsou extáze, pervitin, heroin a kokain nevyzkoušela ani jedna z respondentek, což je jednoznačně pozitivní číslo. Na druhou stranu zkušenosti s alkoholem jsou v tomto věku již poměrně rozsáhlé a většina z dívek vyzkoušela pivo a víno, nadpoloviční většina pak také nějaký druh tvrdého alkoholu. Zde nedochází k plnému naplnění předpokladu, který byl uveden před komentářem k tabulce č. 10, a to především proto, že nebezpečí alkoholu je poměrně vysoké, ale přesto se jedná o látku, která je konzumována i vícekrát, a to dokonce zhruba u třetiny dívek. Je to v zajímavém kontrastu s užíváním marihuany, která je považována stále za moderní drogu, ale její konzumace je poměrně nízká, právě ve srovnání s velmi nebezpečným tvrdým alkoholem.

Skupina dívek se dostala do kontaktu s inhalanty, jedná se o skupinu poměrně malou, přesto je vhodné i na tyto drogy upozorňovat, protože inhalanty mohou být velmi nebezpečné, až jedovaté, pokud by došlo k záměně látek, nebo k jiné formě intoxikace. Jejich oblíbenost ale plyne z toho, že se jedná o látky poměrně levné, například ve srovnání s tvrdšími drogami. Zneužívání inhalantů u dívek pro nás bylo zajímavé zjištění, které budeme ve své praxi nadále ověřovat.

Zhruba třetina děvčat měla nebo má určité zkušenosti s léky, ale vzhledem k tomu, že otázka není dále specifikovaná, není možné přesně určit, o jaké léky se jedná. Dá se předpokládat, že do kontaktu s určitými léky přišla každá z dívek, ale většinou se nejednalo o látky návykové a potenciálně nebezpečné (paraleny, kapky proti rýmě apod.). Danou problematiku dokresluje následující graf.

Graf 7 Označ, jestli jsi někdy vyzkoušel(a) některé z následujících látek - dívky

Pokud je kategorie alkoholu prozatím ponechána mimo ostatní drogy. Je skutečně zřejmé, že s tím, jak se zvyšuje nebezpečí, které je s drogou spojené, nepatří tyto, s nimiž by měly dívky svou zkušenost. Je to právě spíše alkohol, který navozuje stavy, jež jsou mladými i mladistvými lidmi vyhledávány v klubech a na diskotékách, případně na dalších akcích, je téměř pravidlem, že je alkohol podáván. Pro některé se stává i smyslem těchto akcí, protože víme z vlastní zkušenosti, že bez alkoholu se mnoho mladých lidí nedokáže tak uvolnit, nedokážou se tolik bavit. Alkohol snižuje zábrany a večer se pak pro jedince stává mnohem zajímavějším. Není to správně, ale díky velmi dobré dostupnosti alkoholických nápojů je skutečně poměrně jednoduché, aby se dostaly i k mladistvým lidem. Společnost by se jednoznačně měla zamyslet nad tím, jestli je toto správné, protože ve srovnání s některými jinými drogami (například marihuana) se alkohol jeví jako droga nebezpečnější. Snadno se na ni utvoří návyk a důsledky konzumace alkoholu mohou být také jak psychického, tak i fyzického charakteru. I přesto, že se alkohol nesmí prodávat mladistvým, toto opatření není dostatečně funkční. Zde se pak ukazuje morálka, nebo spíše nemorálnost osob prodávajících alkohol, která se střetává se snahou zabránit tomu, aby se mladiství dostávali do kontaktu s nebezpečnějšími látkami.

Dívky však nejsou nijak zásadně odlišné od chlapců, respektive výrazně u nich nepřevažuje konzumace některé vybrané drogy. V následující tabulce č. 11 jsou prezentovány hodnoty pro respondenty - chlapce, u nichž je možné shledat podobné trendy a podobné zaměření na vybrané skupiny návykových látek.

Tabulka 11 Označ, jestli jsi někdy vyzkoušel(a) některé z následujících látek - chlapci

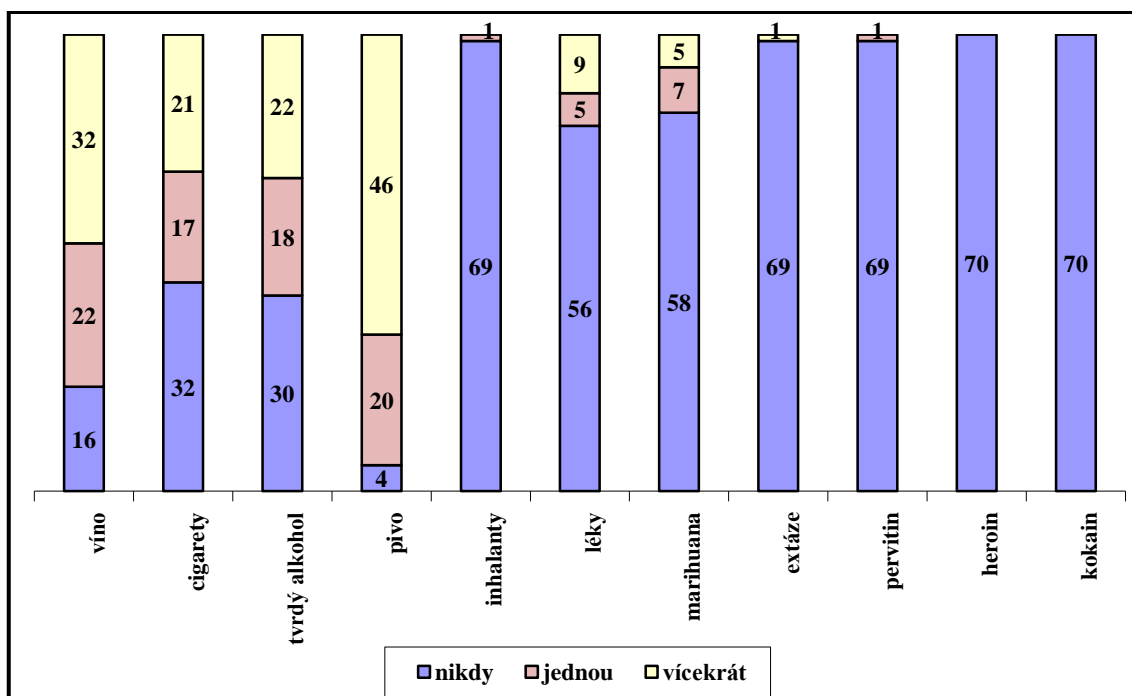
CHLAPCI	nikdy	jednou	vícekrát
cigarety	32	17	21
pivo	4	20	46
víno	10	22	32
tvrdý alkohol	30	18	22
marihuana	58	7	5
inhalanty	69	1	0
léky	56	5	9
extáze	69	0	1
pervitin	69	1	0
heroin	70	0	0
kokain	70	0	0

Jak již bylo uvedeno výše, v případě cigaret se chlapci shodli na svých odpovědích s otázkou č. 4. U alkoholu se pak ukazuje, že je to skutečně i v této skupině respondentů droga, která byla užívána a je užívána nejčastěji. S alespoň nějakým druhem alkoholu (pivo) má zkušenost téměř většina chlapců. Pouze čtyři uvedli, že s pivem zkušenost nemají. Oblíbenost tohoto nápoje plyne z jeho snadné dostupnosti. Zarážející je pak skutečnost, že se alkohol dostane k nezletilým, a to v takto poměrně rozsáhlém množství. Je pochopitelné, že někdo alkohol zkusí doma, protože mu to rodiče dovolí, prostě jen na zkoušku. Ani to není úplně v pořádku, ale všichni respondenti jistě nekonzumují alkoholické nápoje pouze doma, což znamená, že jim tyto nápoje musejí být prodány. Prodejci se tak nadále v poměrně velké míře dopouštějí takovým obchodem trestného činu. Žáci tak získávají první kontakt s alkoholem skutečně velmi brzy.

V případě marihuany ani u chlapců není příliš velká obeznámenost s touto drogou, přesto dvanáct chlapců již zkušenost má. U léků je to relativně méně než u dívek, stejně tak to platí i v případě inhalantů, což je do jisté míry zajímavý údaj. Nelze však s jistotou usuzovat, že je to genderová droga. Rozhodně nealarmující, ale přesto údaj hodný pozornosti, je skutečnost, že jeden respondent má zkušenost s extází (a to zkušenost vícenásobnou) a jeden také s pervitinem, i když se jedná o zkušenost pouze jednu. To, že se mladiství k těmto drogám skutečně mohou dostat, je zřejmé, na druhou stranu je alespoň částečně pozitivním faktorem skutečnost, že se nejedná o větší množství mladistvých, ale pouze o jedince. I přesto je jeden jedinec dostatečné množství na to, aby se s tímto problémem pracovalo v rámci prevence. Pokud mají mladiství přístup ke drogám s vyšším rizikem, je to problém, který není možné nechat bez povšimnutí. Pokud tato dostupnost bude nadále trvat, může to vést k tomu, že se užívání drog bude v následujících letech stále rozšiřovat. Drogy se tak stanou skutečným problémem. Současný stav se zdá dobrý, ale není vhodné se s ním spokojit, ale je třeba dále podnikat taková opatření, která budou současný stav ještě vylepšovat. Osvětu lze však považovat za poměrně dobrou, protože mladiství vědí, co jsou to drogy a jaké jsou jejich jednotlivé druhy.

Následující graf č. 8 se věnuje vizuálnímu shrnutí tabulky pro chlapce. Jaké jsou jejich zkušenosti s drogami a jaké jsou nejužívanější návykové látky, s nimiž se chlapci dostávají do styku. Podobnost s grafem, který byl prezentován pro dívky, je patrná. Je to dáno zejména tím, že k alkoholu je stále mnohem jednodušší přístup než k ostatním drogám. Alkohol se prodává v podstatě kdekoli a mladiství o tom dobře vědí, nemusí si informace o prodejcích nějak komplikovaně získávat. Toto je problém alkoholu, na druhou stranu fakt, s nímž se mnohé nenadělá. Prohibice není řešením, ale spíše aktem, který by zřejmě vyvolal ještě více problémů.

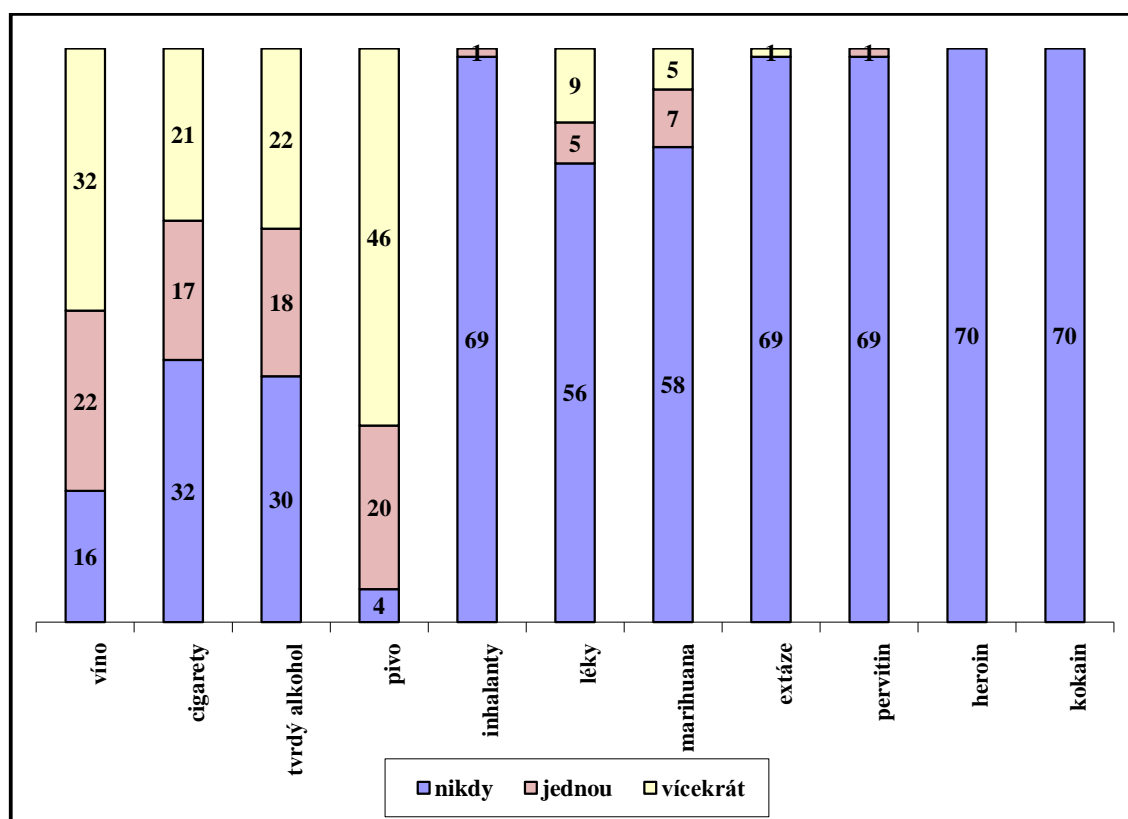
Graf 8 Označ, jestli jsi někdy vyzkoušel(a) některé z následujících látek - chlapci

Chlapci potvrzují dominanci alkoholu mezi žáky, což je způsobeno již zmiňovanou dostupností, ale také pohledem na alkohol. Nejen, že se nejedná o látku, která za drogu není považována mladistvými, ale i mezi dospělými je pohled na alkohol velmi různý. Někteří považují alkohol za běžnou součást života. Jedná se v podstatě o potravinu jako jakoukoli jinou, pouze její účinky jsou zásadně odlišné. Alkohol by se neměl podceňovat, ale současný trend je dle výsledků takový, že se skutečně neklade příliš zásadní důraz na to, jaké jsou účinky alkoholu. Upřednostňují se tvrdé drogy jako kokain, heroin a pervitin, což je na grafu (stejně jako na grafu následujícím) zřejmé. Mladiství se s takovými drogami do kontaktu v podstatě nedostanou, alespoň ne v takové míře, která by naznačovala, že preventivní systém v zemi nefunguje. Mladiství však mají povědomí o tom, že drogy jsou nebezpečné.

Zjištění zkušenosti s užíváním drog u žáků je skutečností negativní, ale nijak nevybočující z celospolečenské situace, kdy je toto často a přesvědčivě dokladováno řadou odborných průzkumů. Návykovost na užívání drog vzniká u mladších uživatelů rychleji a hůře se odstraňuje. Zjištění potvrzuje obecně známou skutečnost, že mezi uživateli drog jsou bohužel i nezletilé osoby. Následující graf č. 9 shrnuje absolutní počet chlapců a dívek a jejich zkušenostmi s drogami.

Graf 9 Označ, jestli jsi někdy vyzkoušel(a) některé z následujících látek – absolutní počet

Drogy jsou mezi mladistvými užívány. Jedná se o faktor, který je jednoduše daný. Alkohol, jak ukazuje i následující otázka, není pro mladistvé přímo drogou, ale jedná se o návykovou látku, která je podle všeho spíše látkou běžnou. Osmá otázka odpovídá na to, jestli mladiství vědí o tom, že jejich spolužáci jsou konzumenti drog.

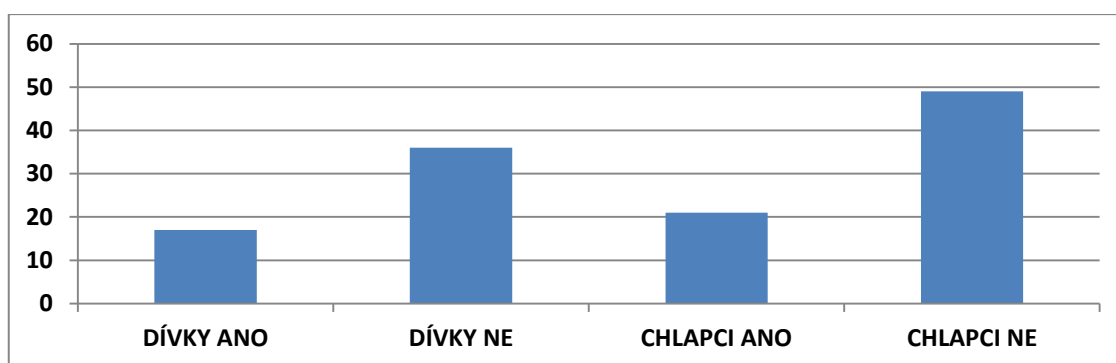
4.8 Víš o tom, že by drogu užívali spolužáci?

Vzhledem k anonymitě dotazníkového šetření bylo vhodné se zeptat i na tuto otázku, která přinesla poměrně zajímavé výsledky.

Tabulka 12 Víš o tom, že by drogu užívali spolužáci?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	17	32	21	30	38	31
ne	36	68	49	70	85	69
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 10 Víš o tom, že by drogu užívali spolužáci?

32 % dívek a 30 % chlapců ví o tom, že by drogu užívali spolužáci. Rozšířenost užívání drog dokládá i toto zjištění. Zakládá se tak prostor pro další řešení a prevenci problému v rámci školy. Nejedná se o tak malé množství, jak ukazovala otázka sedmá. Naopak, zdá se, že v tomto směru je mladistvých, kteří drogu užívají, poměrně velké množství. Obě skupiny (chlapci i dívky) se shodli na tom, že zhruba třetina z nich zná někoho, kdo ve škole užívá drogu. I když zde existuje určitá osvěta, poměrně velké množství respondentů zná spolužáky, kteří drogy užívají. Na základě předchozí otázky lze předpokládat, že se jedná především o kuřáky marihuany, ale není možné vyloučit ani tvrdší drogy, i když se bude jednat spíše o menšinu. Na odpovědích na tuto otázku je mimo jiné patrné, že alkohol není jako droga chápán. Pokud by tomu tak bylo, výrazně větší procento by odpovědělo, že ano, že znají spolužáky, kteří konzumují drogy. Alkohol si tak skutečně vytvořil svou specifickou kategorii, a i když se jedná o látku návykovou, není mladistvými považována za drogu. Částečně to ukazuje na to, jaká je naše společnost a jaké jsou její určité nedostatky v této oblasti. Tradice alkoholu je však velmi stará a dlouhodobá, nedá se předpokládat, že by se na tom mělo něco změnit.

Jeho pojetí jako „konzumní potraviny“ je dané a neměnné. Je samozřejmě i na rodičích, jak se k dané problematice postaví a jak své děti povedou. Škola může zajistit osvětu v tom, že i alkohol je škodlivý, ale vzhledem k jeho rozšíření se nedá předpokládat velký úspěch takové snahy.

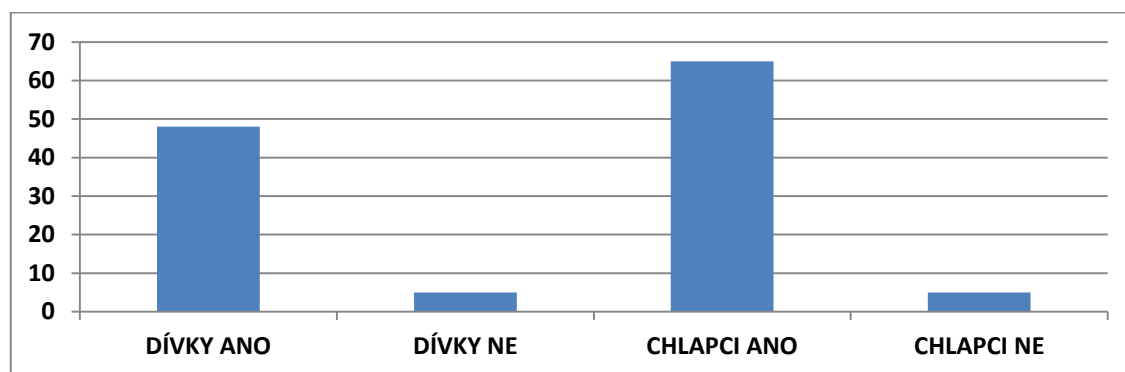
4.9 Myslíš, že jste dostatečně informováni o nebezpečí drogových závislostí?

O tom, jaká je skutečně úroveň osvěty, vypovídá následující tabulka, která prezentuje odpovědi na otázku: Myslíš, že jste dostatečně informováni o nebezpečí drogových závislostí? Sami respondenti tak měli určit, jestli mají pocit, že informovanost o škodlivosti drog a závislosti je dostatečná.

Tabulka 13 Myslíš, že jste dostatečně informováni o nebezpečí drogových závislostí?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	48	90	65	93	113	92
ne	5	10	5	7	10	8
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 11 Myslíš, že jste dostatečně informováni o nebezpečí drogových závislostí?

Z předešlých odpovědí respondentů je evidentní, že mají povědomí o problematice drogových závislostí, informovanost o této problematice je z hlediska

respondentů dostatečná. O tom, že jsou dostatečně informováni, si myslí 90 % dívek a 93 % chlapců. Jedná se o velmi vysoké procento, což jen dokazuje skutečnost, že pokud se týká prevence, tato je na velmi vysoké úrovni. Opět není zásadní rozdíl mezi tím, jak se na danou problematiku dívají chlapci a jak dívky. Přesto má tabulka č. 13 poměrně zásadní vypovídací schopnost pro další preventivní kroky a snahy omezovat konzumaci drog.

Základní poučení, které z odpovědí na otázku vyplývá, je skutečnost, že informovanost může být na maximální hodnotě, ale to ještě neznamená, že samotná informovanost bude mít dostatečné preventivní účinky. Jediní jsou motivováni ke konzumaci drog různými faktory – vliv sociální skupiny, zvědavost, snaha úniku apod. Pokud se jedinec rozhodne pro to, že chce drogu vyzkoušet, je velmi náročné ho přesvědčit o tom, aby tak nečinil. Informovanost tak není jedinou formou, která by měla být jako preventivní využívána. Hovoří se velmi o tom, že je silným zážitkem osobní zkušenost, tedy taková, kdy do třídy přijde osoba, která trpěla závislostí, ale vyléčila se z ní. Jeho osobnost však již zůstala závislostí viditelně ovlivněna. Jeho psychika je tím poznamenána, a mnohdy také jeho fyzický stav, pokud se jednalo o skutečně silnou závislost. Zkušenosti takového člověka jsou velmi zásadní, samozřejmě je velmi náročné zajistit sezení s bývalým drogově závislým pro každou školu. Ne každý je ochoten o své minulosti drogově závislého otevřeně hovořit. Pro mladistvé se jedná ale o velmi důležitou možnost toho, jak si skutečně uvědomit, co může droga způsobit, jak tragické následky může konzumace a následná závislost mít. Toto osobní setkání je pak přínosnější než případné instruktážní filmy, které nejsou pro žáky tak zajímavé už z principu, že musí sledovat něco poučného.

I když je informovanost vysoká a zdá se, že přesto nemá požadované výsledky, nic to nemění na tom, že by se v ní nadále mělo pokračovat. Mohou vzniknout takové učebnice, materiály, filmy apod., které skutečně budou přínosné a které budou mít ještě lepší výsledky, než je tomu v současné době. Už jen to, že tvrdé drogy jsou mezi respondenty konzumovány jen velmi málo, svědčí o tom, že prevenční funkce má svůj význam. Nedokáže pokrýt všechny jedince, nedokáže zajistit, aby drogy nebral nikdo, ale to nic nemění na tom, že určitá úspěšnost zde existuje. Z té je nutné vycházet a na ní stavět další preventivní opatření jako například vytváření nových učebnic, kde bude problematika lépe rozebrána, pozměnění sylabů tak, aby se na informovanost

o patologických jevech nezapomínalo apod. I když se nejedná o nástroj v rámci prevence stoprocentně účinný, stále je to nejjednodušší způsob, jak se o změnu ve společnosti pokusit. Žáci si teprve utvářejí své názory. V tomto věku je možné mladistvé ovlivnit tím společensky správným směrem, a to i z hlediska zdravotnického a osobního, protože drogy mají vliv jak na fyzickou stránku člověka, tak i na jeho psychickou stránku.

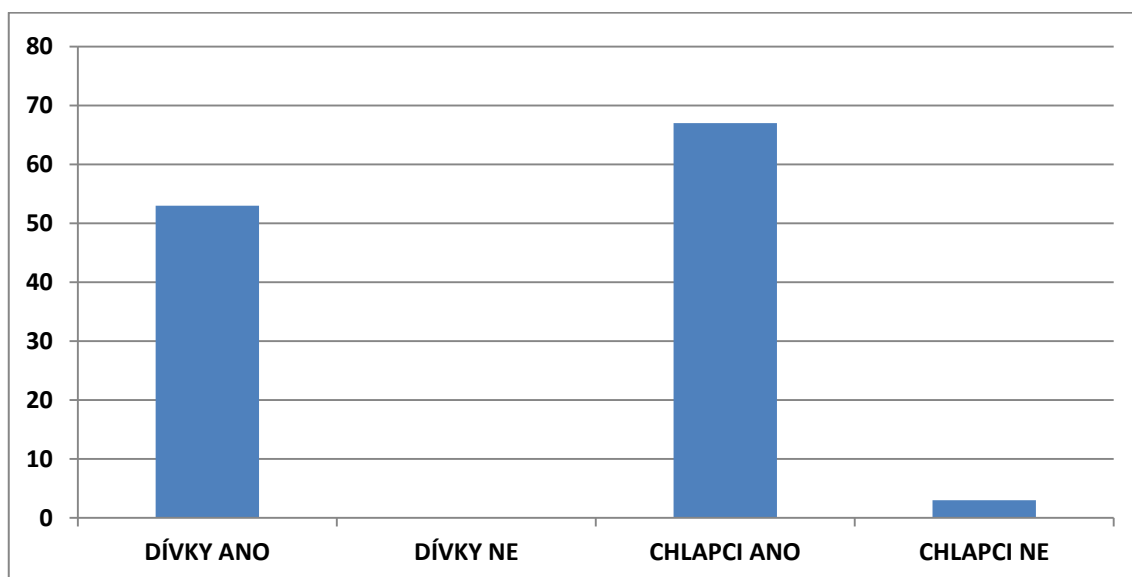
4.10 Víš, co je to šikana?

Otázka č. 10 se již nezaměřovala na problematiku drog, ale na další sociálně patologický jev, který je právě na škole velmi problematický. Jedná se o šikanu, která je velkým problémem, protože mnohdy probíhá, aniž by o tom kdokoli zodpovědný věděl a aniž by se oběť šikany byla schopna někomu svěřit. Strach z toho, že by šikana mohla pokračovat, nebo být ještě horší, je větší, než touha, aby utrpení, které může mít různé podoby, konečně skončilo. Na otázku Víš, co je to šikana? odpovídali respondenti ve větší míře jednomyslně, a to jak chlapci, tak dívky.

Tabulka 14 Víš, co je to šikana?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	53	100	67	98	120	98
ne	0	0	3	2	3	2
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 12 Víš, co je to šikana?

Otázka výše položená měla za cíl zjistit faktický stav povědomí respondentů o pojmech, které jsou sociálně patologické. Zjištění, že 98 % respondentů ví, co je pojem šikana ukazuje na to, že jsou informováni. Jedná se o velmi důležitou informaci. Protože pokud většina (všechny dívky a 98 % chlapců) ví, co to je šikana, jsou schopni sami určit, jestli jsou jí oni samotní skutečně vystaveni. Problém může ale nastat ve chvíli, jak je šikana skutečně mladistvými chápána.

Pokud se hovoří o pojmu šikana, většinou se vybaví šikana fyzická, tedy taková, kdy dochází k fyzickému ubližování, násilným chování je jedinec zesměšňován apod. Ovšem toto není šikana jako celek, ale pouze jedna z podob takového sociálně patologického chování. Psychická šikana může být nebezpečnější, protože dochází k tomu, že žák si více připadá jako někdo, kdo do třídy nepatří. Není vylučován tím, že se s ním někdo pere, ale tím, že mu skupina dává najevo, že o něj není zájem, zesměšňují ho a dalšími negativními způsoby chování mu dávají najevo, jak je jiný, že je jimi považovaný za méněcenného apod. Takové vyčlenění ze sociální skupiny může mít velmi vážné následky – jedinec si hledá jinou sociální skupinu, v níž by měl pocit, že do ní patří, a to může vést k tomu, že se dostane do špatné skupiny lidí, nebo do sekty, což může mít velmi zásadní následky pro jeho další život. Šikana, její podoby a projevy by se neměly za žádnou cenu podceňovat a společnost (škola, rodiče, specialisté) by měla být schopna toto odhalit. Tíha je především na žákovi samotném,

protože on dokáže své zkušenosti až příliš dobře skrýt, ale pokud jsou zde jakékoli náznaky toho, že něco není v pořádku, musí se s tím něco udělat. Šikana je sociálně patologický jev, který může mít následky i pro budoucí život jedince a pravděpodobně by se nejednalo o následky pozitivního charakteru.

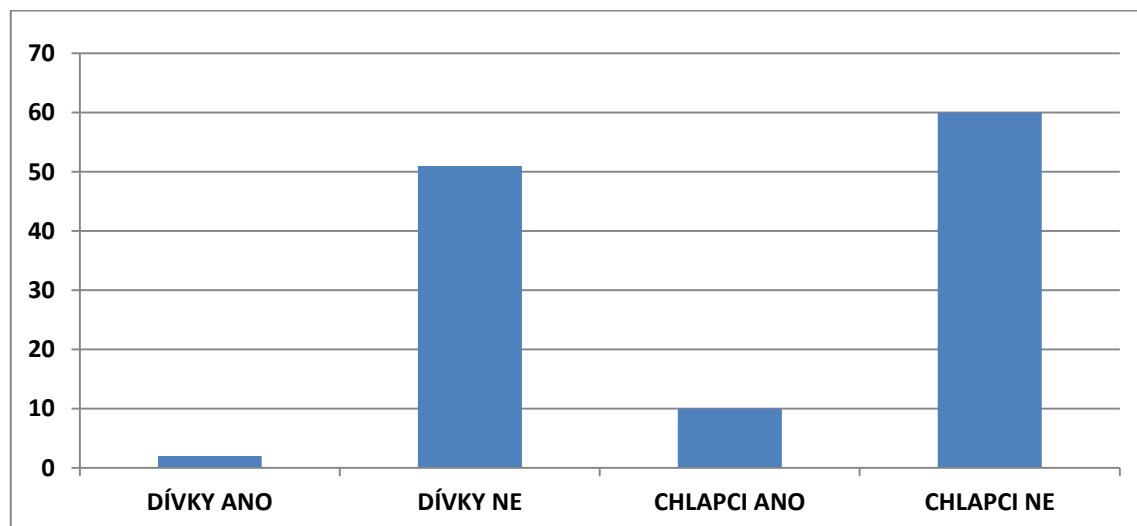
4.11 Byl(a) jsi v tomto školním roce obětí šikany?

Otázka se zaměřila přímo na to, zda mladiství mají pocit, že oni sami jsou šikaně vystaveni. Čím vyšší je procento, tím je samozřejmě stav horší, ale je nutné si uvědomit, že ani daná hodnota nemusí mít přesnou vykazovací schopnost. Způsobeno je to tím, že šikanu mladiství skutečně nemusí přiznat, a tak není přesně možné určit, kolik jich je skutečně šikaně vystaveno.

Tabulka 15 Byl(a) jsi v tomto školním roce obětí šikany?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	2	4	10	14	12	10
ne	51	96	60	86	121	90
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 13 Byl(a) jsi v tomto školním roce obětí šikany?

Informace získané odpovědí na tuto otázku určí stav výskytu šikany u respondentů. Se šikanou se setkaly celkem 4 % dívek a 14 % chlapců. Tyto informace

budou směrodatné pro určení závažnosti stavu výskytu sociálně patologického jevu u žáků. U dívek se jedná o velmi nízké číslo, což je na jednu stranu pozitivní, ale na druhou stranu nabádá k zamyšlení, jestli je tato hodnota skutečně správná. Pokud ano, svědčilo by to o tom, že stav v rámci tříd respondentů je velmi dobrý a šikana je spíše okrajovým jevem, který není tak rozšířený. V případě chlapců je procento výrazně vyšší, což může být dáno zejména tím, že především s chlapci je spojována šikana fyzická.

Kromě toho, že oběť šikany se bojí komukoli říct pravdu, tak je zde i další problém, který vyplývá z toho, že žáci nemusejí určité chování vůči své osobě považovat za šikanu. Tady by pak byl problém s onou informovaností a s tím, že žáci přesně nevědí, jaké jsou projevy šikany ve formě psychické. Právě z tohoto důvodu se může procento u dívek jevit jako velmi nízké a je možné, že větší skupina dívek je vystavena psychické šikaně, ale neuvědomují si to. V tomto směru by bylo vhodné se více na problematiku šikany zaměřit a pokusit se vytvořit podrobnější dotazník, který by se tímto tématem zabýval více do hloubky.

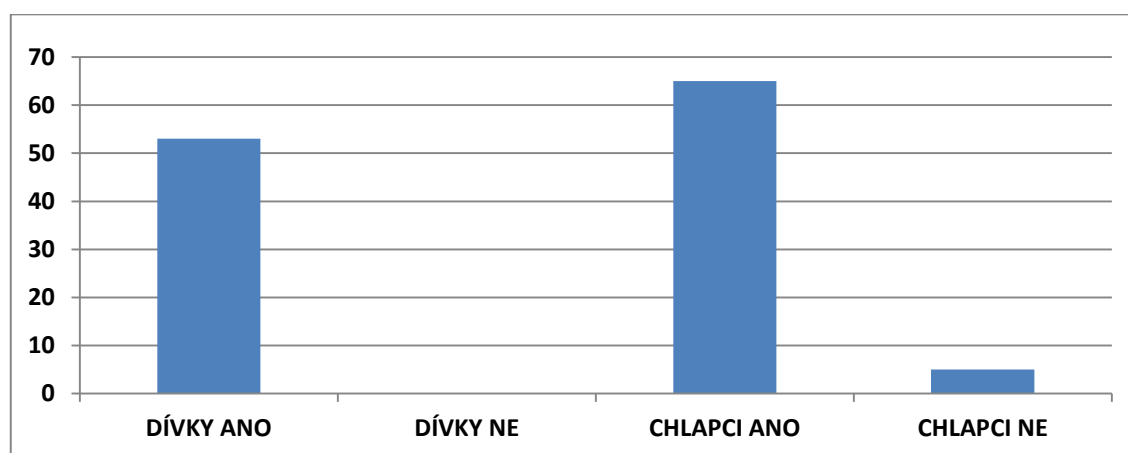
4.12 Víš, co je to záškoláctví?

Dvanáctá otázka se zaměřila na záškoláctví, což je sociálně patologický jev, který není žáky chápán jako zásadně problematický. Jedná se o jev, kterého se žáci dopouštějí poměrně často. Zde velmi záleží na tom, jaký je přístup ke škole, jak je výuka chápána, jaké jsou současné problémy, kterými žák trpí, co se v jeho životě změnilo apod. Těch faktorů je velké množství, ale vzhledem k tomu, že záškoláctví z pohledu žáků není chápáno jako nebezpečné (nevzniká závislost jako u návykových látek, neškodí tím nikomu v okolí), je zřejmě žáky chápáno jinak než ostatní sociálně patologické jevy a nemusejí mu přičítat až tak zásadní důležitost z hlediska dopadu na jejich školní život a na vývoj jejich osobnosti.

Tabulka 16 Víš, co je to záškoláctví?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
Ano	53	100	65	93	118	96
Ne	0	0	5	7	5	4
Celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 14 Víš, co je to záškoláctví?

Co je záškoláctví ví 100 % dívek a 93 % chlapců. Oblíbenost docházky do školy bývá v průběhu celého vzdělávání různá. S tímto souvisí také výskyt sociálně patologického jevu záškoláctví. V období puberty se mnoho žáků v rámci své revolty odhodlalo k záškoláctví. Pozitivní je fakt, že jsou respondenti informovaní o nevhodnosti těchto pokusů, které mohou vést k dalším problémům. To, že jdou za školu, se pak stává spíše ojedinělým aktem, který je spojen s něčím, co je pro žáka důležité. Nemusí se pak jednat pouze o akt revolty, ale o určitou snahu zajistit něco, co by jinak zajistit nešlo, ať už je to například setkání s někým důležitým, nákup apod. Ojedinělé případy nejsou zásadním problémem, ale není vhodné je přejít bez povšimnutí. V rámci školní docházky má žák určité povinnosti a tyto povinnosti by měl dodržovat, což by se mu, v případě, že jde za školu, mělo dát důrazně vědět.

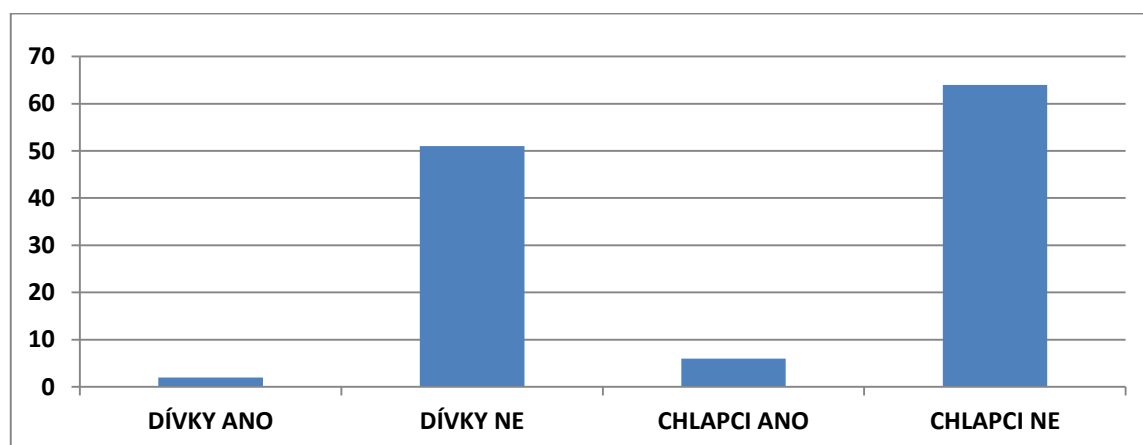
4.13 Byl(a) jsi v tomto školním roce za školou?

Otázka se již přímo zaměřuje na to, jestli jedinci skutečně chodí za školu, či nikoli. Chronické záškoláctví by bylo nutné považovat za skutečný problém, protože takové jednání se musí odrazit v tom, jak žák zvládá své školní povinnosti, jaké má známky ve škole, ale i v tom, jak se ke svému okolí chová. Pravidelné chození za školu, pokud se na ně přijde (a je větší pravděpodobnost, že ano), vede ke konfliktům s autoritami, ať už to jsou vyučující, anebo rodiče. Zároveň může docházet k tomu, že nejsou splňovány podmínky pro zdárné pokračování ve studiu a je pak nutné volit opatření, která zabrání opakovanému záškoláctví. I když se tak záškoláctví jeví jako méně problematický patologický jev, jeho následky mohou být poměrně zásadní, především pak pro život samotného záškoláka.

Tabulka 17 Byl(a) jsi v tomto školním roce za školou?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	2	4	6	8	8	7
ne	51	96	64	92	115	93
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 15 Byl(a) jsi v tomto školním roce za školou?

Za školou byly 4 % dívek a 8 % chlapců, čímž se nám potvrdil předpoklad výskytu záškoláctví u žáků. Toto zjištění je jistým způsobem alarmující, ale odpovídá skutečnosti dnešní společnosti, kdy není pěstován smysl pro povinnost a pravidelnost a to ani ve vazbě na školní docházku. Na druhou stranu je třeba uvést, že se nejedná o procento takové, které by mělo vést k tomu, že dojde k zásadním změnám v oblasti školní docházky a k novým zákonným úpravám. Pokud je u žáka záškoláctví odhaleno, nemělo by se nechat bez povšimnutí. Rodič by neměl být benevolentní a chovat se, jakoby se nic nestalo. V tomto směru musí být rodič důsledný a musí se ujistit, že k záškoláctví už nedojde. Měl by následovat určitý trest. Ne tresty fyzické, ty jsou nesmyslné a v tomto případě by mohly nadělat více problémů. Ale žák musí pochopit, že záškoláctví je špatné a jako takové ho nesmí opakovat.

Samozřejmě ne vždy rodič odhalí záškoláctví svého dítěte. Mnohdy to bývá učitel. Ten má povinnost rodiče informovat. Žáci by měli být dostatečně informováni, jaké následky plynou ze záškoláctví v rámci školy. Ovšem i přes informovanost žáků k záškoláctví dochází.

4.14 Víš, co je to agresivita?

Závěr dotazníku se obecně zaměřoval na agresivitu, která se u žáků projevuje. Agresivita je sama o sobě problémem, protože se nemusí jednat pouze o jediný sociálně patologický projev. Tím, že je žák agresivní, může i šikanovat, hledat určitá východiska z těchto svých stavů v drogách, ale případně se zaměřit i na takové chování, které není jen v rozporu se společenskými normami, ale i normami legislativními. Agresivita může vést k násilí, krádežím nebo také ublížení na zdraví.

Tato otázka je zaměřena na zjištění faktického stavu výskytu konkrétního sociálně patologického jevu. Určení hranice, kdy lze již chování jedince považovat za agresivní, může být vnímána jednotlivci zcela odlišně. Proto zjištění, že 98 % všech respondentů ví, co je agresivita, značí o již uvědomělé schopnosti rozlišení pozitiv a negativ v lidském chování. To je jednoznačně velmi pozitivní skutečnost, protože uvědomění si toho, co je dobré, co je špatné, co je přijatelné a co je již agresivní, to je velmi důležité nejen pro jedince, ale i pro jeho okolí. Dokáže poznat a následně i sám

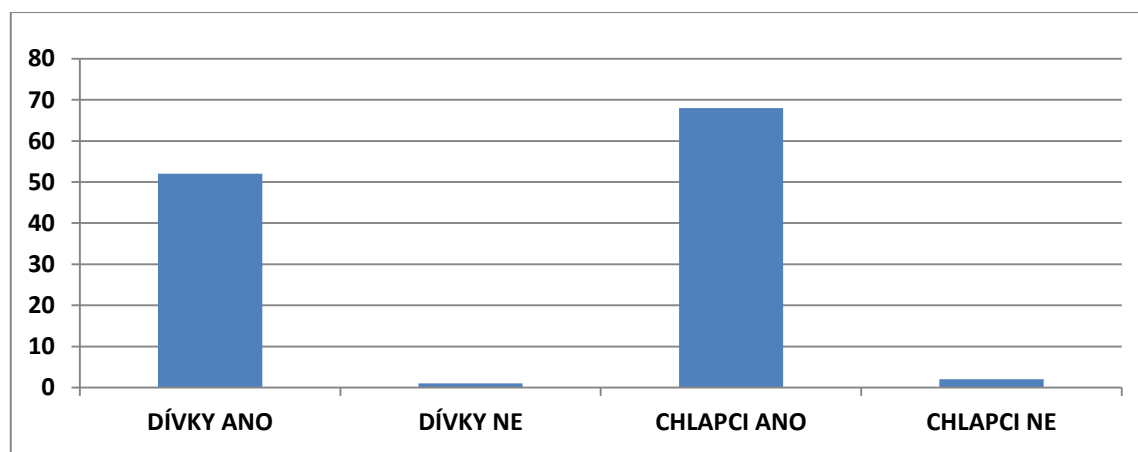

rozhodnout, jestli se nechová agresivně. V případě, že tomu tak je, v případě existence dostatečné sebereflexe, je schopen takové jednání omezit.

Tabulka 18 Víš, co je to agresivita?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	52	98	68	97	120	98
ne	1	2	2	3	3	2
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 16 Víš, co je to agresivita?

Otázka se nezabývá tím, zda žák pozná agresivitu na základě toho, že se jí již stal svědkem a myslí si, že to je projev agresivního chování. Anebo zda ji rozpozná na základě informovanosti. V tomto směru se však předpokládá základní vliv rodiny a školy, které jako autority mohou určit, jaké chování je přijatelné, jaké nikoli, které je přiměřené a které je již agresivním. Učit se tomu, co je dobré a co je zlé, je základem výchovy a rozvoje dítěte. Žáci jsou schopni tyto dva základní aspekty lidského chování od sebe rozeznat, což je jednoznačně pozitivním aspektem jejich bytí. Důležité ale je, zda jsou sami agresivní, anebo mají pocit, že je v jejich okolí někdo agresivní. Na tuto problematiku se zaměřila otázka v pořadí již patnáctá.

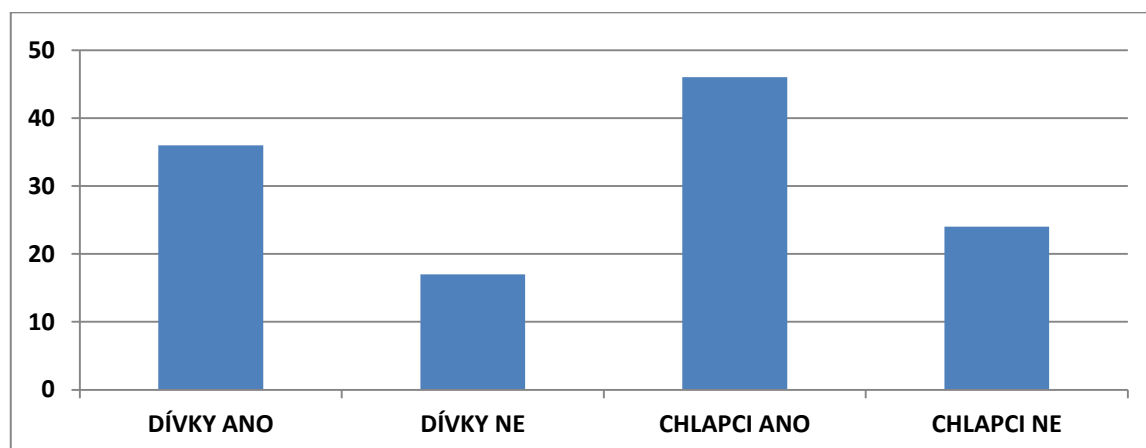
4.15 Je ve vaší třídě někdo agresivní?

Zda je ve třídě někdo agresivní, je otázkou, která více naznačuje to, jak je žáky problematika agresivity skutečně vnímána. Pokud mají pocit, že se v jejich blízkosti agresivita vyskytuje, mohlo by to mít na jejich chování neblahý vliv. Sami mohou být touto agresivitou ovlivněni způsobem, který není vhodný pro jejich vývoj a pro jejich chování. Pokud se žáci budou učit od spolužáků toto chování, pokud ho budou považovat za naprosto přirozené, je logické, že jejich chování následně může vykazovat známky agresivity. Vliv sociální skupiny, v které se žáci nacházejí, není vhodné podceňovat, ale naopak, je vhodné se na ni zaměřit. Vzhledem k postavení učitele by měl on být tou autoritou, která žákům jasně určí mantinely a dá vědět, že agresivní chování není pro kolektiv přínosné a že k němu nemůže docházet.

Tabulka 19 Je ve vaší třídě někdo agresivní?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	36	68	46	66	82	67
ne	17	32	24	34	41	33
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 17 Je ve vaší třídě někdo agresivní?

Celkem 68 % dívek a 66 % chlapců uvedlo, že je ve třídě někdo agresivní. Jedná se o procento, které rozhodně není malé a v tomto případě ho lze označit snad až za příliš vysoké. Dvě třetiny respondentů se ve své třídě setkávají s někým, koho lze označit za agresora. Projevy agresivity v kolektivu jsou většinou vnímány ze strany jednotlivců jako negativní a narušují pozitivní klima kolektivu. Zde je zřejmé, že dívky mají zřejmě citlivější vnímání agresivního chování než chlapci, což vychází právě z rozdílností intenzity dospívání. Tento rozdíl však není tak zásadní, aby skutečně bylo možné prohlásit, že vnímání agresivity je genderově závislé. Bylo by nutné provést analýzu na větším počtu žáků.

Ve výsledcích otázky č. 15 se ukazuje, že agresivita je žáky vnímána, což bylo naznačeno už otázkou č. 14. Žáci nejsou k této problematice slepí a jsou schopni na agresivního člověka ukázat, pokud by k tomu byli vyzváni. Je velice důležité, že žáci jsou schopni vidět rozdíly v chování v rámci svého kolektivu, protože to již svědčí o tom, že mají určité hodnoty (sociální a morální) osvojené, což je pro tento věk naprosto nezbytné. Zde se utváří hodnoty, které může jedinec vyznávat i po zbytek života. Pokud bude agresivní jednání považovat za přirozené, mohou tím trpět jeho přátelé a rodina v budoucnosti. Proto musí dojít k nastavení takových hodnot, které budou co nejprospěšnější. V podstatě jedinec rodiče a učitel jsou těmi autoritami, které tak mohou učinit, aniž by muselo dítě komunikovat se specialistou. Agresivita se mnohdy nejeví jako problém, řekne se, že děti zlobí, ale je to příliš krátkozraké a je vhodné se vždy zaměřovat na odhalení příčiny, protože ta vůbec nemusí být pouze v tom, že žák zrovna nemá dobrou náladu, nebo že se mu něco stalo, ale může vyplývat z toho, že u jedince jsou závažnější problémy, které mohou být trvalejšího charakteru. Pokud se bude agresivita podceňovat, je to nebezpečí jak pro něho samotného (vyčlenění), tak i pro společnost jako takovou.

4.16 Víš, na koho se obrátit, pokud máš nějaký problém?

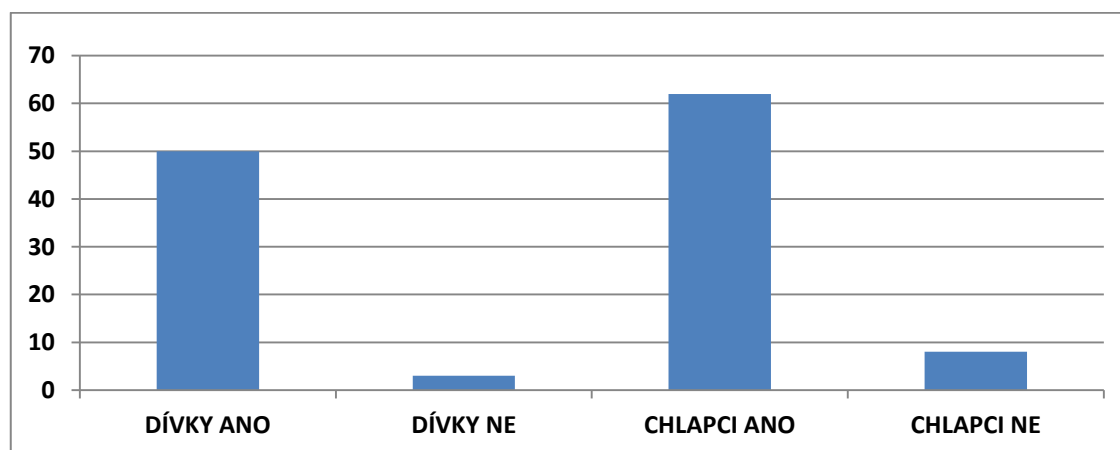
Zásadní otázka, jejíž odpověď může představovat rozdíl mezi tím, jestli jsou problémy řešeny, anebo nikoli. V případě, že žáci neví, na koho se mají obrátit, je jejich postavení poměrně komplikované. Odpovědi na tuto otázku jsou poměrně uspokojivé,

ale přesto zde zůstává procento těch, kteří přesně neví, kdo by jim měl pomoci v případě, když mají nějaký problém, který je se sociálně patologickými jevy spojený.

Tabulka 20 Víš, na koho se obrátit, pokud máš nějaký problém?

	dívky		chlapci		CELKEM	
	žáci	%	žáci	%	žáci	%
ano	50	94	62	89	112	91
ne	3	6	8	11	11	9
celkem	53	100	70	100	123	100

Graf 18 Víš, na koho se obrátit, pokud máš nějaký problém?

Důvěra ze strany respondentů ve své prostředí, ať už je to škola či nukleární rodina, je z tohoto zjištění přesvědčivá a výsledek lze označit za pozitivní. Celkem 94 % dívek a 89 % chlapců ví, na koho se mají obrátit, pokud mají problém. Přesto je zde z celkového počtu respondentů celkem 9 % mladistvých, kteří nevědí, na koho se mají obrátit. Žáci by měli vědět, na koho se mají obrátit, když mají problém. Ať už jsou to rodiče, učitelé, anebo i pomoc z třetí strany – linky pomoci, specialisté apod. Školy musí žáky obeznámit s tím, kdo jim může ještě poskytnout pomoc, protože se mohou dostat do situace, kdy se rodičům ani učitelům svěřovat nechtějí, ale někdo, kdo problematice rozumí a nemá k rodičům přímý vztah, je osobou mnohem přijatelnější. Právě z toho důvodu, že zde nadále existuje určitá anonymita. Pokud žák ví, že tyto

možnosti jsou, spíše se je pokusí využít. Pokud o nich nebude vědět, nemá možnost v některých případech pomoc najít. Z hlediska dotazníkového šetření bylo zjištěno, že informovanost mezi mladistvými je poměrně vysoká a že jsou schopni rozlišovat, jak se projevují vybrané patologické jevy. Mělo by se to pak projevit i v tom, že budou schopni se obrátit na někoho, kdo jim pomůže v případě, že se se sociálně patologickým jevem skutečně setkají. Tyto informace mohou pomoci prevenci, ale i řešení již existujícího problému.

5 Vyhodnocení předpokladů

Předpoklad č. 1: Předpokládáme, že 80 % dotazovaných žáků nemá znalosti o sociálně patologických jevech.

Tento předpoklad se nepotvrdil na základě otázek č. 6, 9, 10, 12 a 14.

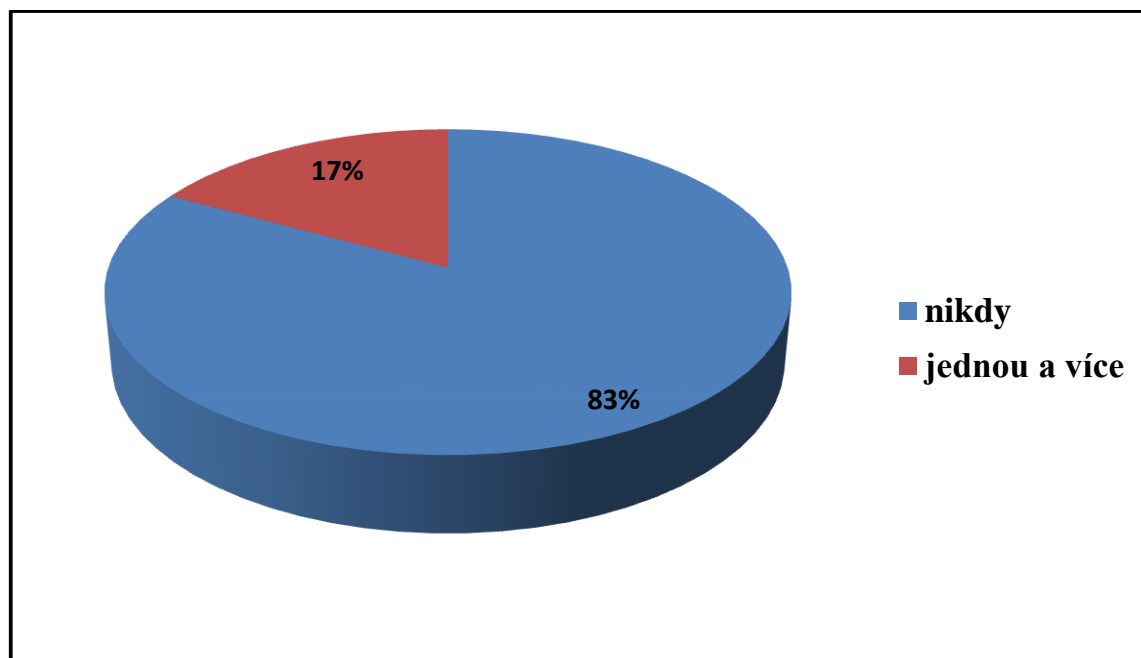
Předpoklad č. 2: Předpokládáme, že 60 % dotazovaných žáků zneužívá marihuanu.

Tento předpoklad se nepotvrdil na základě otázky č. 7. Viz tabulka č. 21 a graf č. 19.

Tabulka 21 Zneužívání marihuany

celkem respondentů		zkusil/a nikdy		zkusil/a jednou a vícekrát	
123	100%	102	83%	21	17%

Graf 19 Zneužívání marihuany

Závěr

V úvodu práce jsme si stanovili následující cíl: Objasnit problematiku sociálně patologických jevů u žáků 8. a 9. ročníků základních škol a zjistit, jaká je informovanost žáků o vlivu sociálně patologických jevů a jejich dopadu. Pro naplnění tohoto cíle jsme na začátku definovali dva základní předpoklady, které by měly potvrdit/vyvrátit dotazníkové šetření, které bylo pro potřeby práce provedeno. První předpoklad jsme stanovili takto: Předpokládáme, že 80 % žáků nemá znalosti o sociálně patologických jevech. Ukázalo se, že tento předpoklad byl velmi nadsazený. Z odpovědí na otázky č. 4, 5, 6, 9, 10, 12 a 14 je patrné, že mladiství jednoznačně mají povědomí o tom, co jsou to jednotlivé patologické jevy a že je také chápou jako negativní. Neplatí to však ve všech případech. Například konzumace alkoholu je i v tomto nižším věku poměrně vysoká, a to i přesto, že alkohol má rizika, která mohou mít nebezpečnější dopad než u některých drog. Přesto se znalosti žáků jeví jako velmi dobré a dostatečné. Vzhledem k prvotnímu předpokladu se ukázalo, že povědomí je skutečně větší, než jsme předpokládali. První předpoklad se tedy nepotvrdil.

Druhý předpoklad byl stanoven takto: Předpokládáme, že 60 % žáků zneužívá marihuanu. I v tomto případě se ukázalo, že předpoklad je výrazně odlišný od toho, jaká je realita. Odpovědi na otázku č. 7 odpověděli respondenti následujícím způsobem. Pouze 9 dívek z 53 (17 % dívek) a 12 chlapců ze 70 (17 % chlapců) uvedli, že mají zkušenosti s marihuanou. To znamená, že z celkového počtu 123 respondentů má s marihuanou zkušenosti 17 % respondentů bez rozdílu jejich pohlaví. Z celkového počtu 123 respondentů pak pouze 6 mladistvých (5 %) uvedlo, že marihuanu konzumovali vícekrát než pouze jednou. Od stanoveného předpokladu se tak výsledek výrazně odlišuje a je tak nutné shrnout, že ani druhý předpoklad nebyl potvrzen.

Situace mezi mladistvými v 8. a 9. třídách základních škol není v rámci patologických jevů tak kritická, jak bylo předpokládáno. Žáci mají dostatečné povědomí o tom, co jsou to sociálně patologické jevy a dokážou je popsat. Mají s nimi i své zkušenosti, ale tyto zkušenosti nejsou tak rozsáhlé, jak bylo uvedeno v předpokladech pro tuto práci. Situace v 8. a 9. třídách základních škol vyžaduje, aby se na ní zaměřovali jak rodiče žáků, školy jako takové, tak případně i další orgány, které budou schopny podpořit informovanost, význam a smysl prevence.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BOURCET, S., 2006. *Šikana ve škole, na ulici, doma: Jak bránit své dítě*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01552-8.
2. ČÁP, J., MAREŠ, J., 2007. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-273-7.
3. FISCHER, S., ŠKODA, J., 2009. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: GradaPublishing. ISBN 978-80-247-2781-3.
4. FONTANA, D., 2003. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-626-8.
5. HARTL, P., 2004. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-803-1.
6. CHMELÍK, J., 2001. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde Praha. ISBN 80-7201-265-7.
7. JANDOUREK, J., 2007. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-296-0.
8. KNOTOVÁ, D., 2004. *Prostředí a výchova*. In PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. Kapitoly ze sociální pedagogiky. Brno: Masarykova univerzita. ISBN: 80-210-3469-6.
9. KOLÁŘ, M., 2000. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-409-5.
10. KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J., 2007. *Sebevražedné chování*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-349-9.
11. KYRIACOU, Ch., 2005. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-945-3.
12. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2007. *Vývojová psychologie*. Praha: GradaPublishing. ISBN 80-247-1284-9.
13. MACHOVÁ, J., KUBÁTOVÁ, D., et al., 2006. *Výchova ke zdraví pro učitele*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Turkyň v Ústí nad Labem. ISBN 80-7044-768-0.
14. MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J., 1990. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*. Praha: SPN. ISBN 80-04-21854-7.

15. Městský úřad Hrádek nad Nisou 2013. *Statistické údaje o věkové skladbě obyvatel a míra nezaměstnanosti v mikroregionech* [online].[28.6.2013] Data vyžádaná autorkou práce od městského úřadu Hrádek nad Nisou ke dni 28.6.2013, zaslané emailem.
16. MÜHLPACHR, P., 2001. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-2511-5.
17. MÜHLPACHR, P., 2008. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4550-7.
18. POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A., 2003. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky. ISBN 80-86568-04-0.
19. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2008. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-416-8.
20. ŘÍČAN, P., 1995. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-049-9.
21. ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D., et al., 1997. *Dětská klinická psychologie*. Praha: GradaPublishing. ISBN 80-7169-512-2.
22. SOVÁK, M. et al., 2000. *Defektologický slovník*. Jinočany: H □ H. ISBN 80-86022-76-5.
23. ŠIŠKOVÁ, T., et al., 2008. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-182-2.
24. TRAIN, A., 2001. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-503-2.
25. VÁGNEROVÁ, M., 2000. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
26. VÁGNEROVÁ, M. 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Rozšířené přepracované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
27. VÁGNEROVÁ, M., 2002. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0181-8.
28. VÁGNEROVÁ, M., 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-214-9.

29. VÁGNEROVÁ, M., 2005. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1074-4.
30. VYKOPALOVÁ, H., 2001. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0337-4.
31. WHITE KRESS, V., GIBSON, D., REYNOLDS, C., 2004. *Adolescents Who Self-Injure: Implications and Strategies for School Counselors*. *Professional School Counseling*, sv. 7, č. 3, s. 195-201.
32. WOLF, J., 2000. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a současnosti*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0099-4.
33. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony online* [online]. 2004, [vid. 1. 12. 2005]. Dostupné z <http://zakony-online.cz/?s10&q10=all>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A

Dotazník předávaný respondentům provedeného výzkumu.

DOTAZNÍK

Milý žáku,

odpovídej, prosím, pravdivě. Neuváděj své jméno ani příjmení, dotazník je anonymní. Označ tu odpověď, která je podle tebe pravdivá.

Děkuji ti za tvou spolupráci.

1. Jakého jsi pohlaví?	DÍVKA	CHLAPEC	
2. Máte ve třídě dobrý kolektiv?	ANO	NE	
3. Jsi rád(a) ve vaší třídě?	ANO	NE	
4. Kouříš, nebo jsi to někdy zkoušel(a)?	ANO	NE	
5. Víš o někom z vaší třídy, kdo kouří?	ANO	NE	
6. Víš co je to droga?	ANO	NE	
7. Označ látku (drogu), kterou jsi někdy vyzkoušela.			
	NIKDY	JEDNOU	VÍCEKRÁT
víno			
cigarety			
tvrdý alkohol			
pivo			
inhaláty			
léky			
marihuana			
extáze			
pervitin			
heroin			
kokain			
8. Víš o tom, že by spolužáci užívali drogu?	ANO	NE	
9. Myslíš, že jsi dostatečně informován o nebezpečí drogové závislosti?	ANO	NE	
10. Víš, co je šikana?	ANO	NE	
11. Byl(a) jsi v tomto roce obětí šikany?	ANO	NE	
12. Víš, co je to záškoláctví?	ANO	NE	
13. Byl(a) jsi v tomto školním roce za školou?	ANO	NE	
14. Víš, co je to agresivita?	ANO	NE	
15. Je ve vaší třídě někdo agresivní?	ANO	NE	
16. Víš, na koho se obrátit, pokud máš/máte nějaký problém?	ANO	NE	